

ΣΑΛΤΕΥΜ

ΣΑΛΤΕΥΜ, ένα υπόσκαφο μουσείο για το αλάτι και τις αλυκές

ΜΗΤΣΟΣΤΕΡΓΙΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ

ΑΚΑΔ. ΕΤΟΣ: 2020-2021

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

SALTEUM

SALTEUM, ένα υπόσκαφο μουσείο για το αλάτι και τις αλυκές

Σεπτέμβριος 2021

Φοιτήτρια: Μητσοστέργιου Ελευθερία

Επιβλέπων καθηγητής: Μανωλίδης Κωνσταντίνος

Στα παράλια των ακτών της Μάλτας και του γειτονικού νησιού της, Γκόζο, βρίσκονται λαξευμένες στα βράχια αμέτρητες αλυκές. Ξεχωρίζουν για το ιδιόμορφο, σκαλιστό, αλάτινο τοπίο που διαμορφώνουν οι χαράξεις τους στα πετρώματα δίπλα στην θάλασσα, ενώ χαρακτηριστική είναι η λειτουργία τους με χειροποίητο και παραδοσιακό τρόπο σε αντίθεση με τις μεγάλες αλυκές βιομηχανικού τύπου. Οι τοποθεσίες τους εντοπίστηκαν κατά την διάρκεια της αναζήτησης αλυκών μη τυπικής παραγωγής για το ερευνητικό μου θέμα με τίτλο «Αλάτινα τοπία», το οποίο αφορούσε το αλάτι και επικεντρώνονταν στην μελέτη των αλυκών, όχι μόνο ως χώρους παραγωγής, αλλά και ως μοναδικά τοπία, με ποιοτικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά. Αρκετές από αυτές τις αλυκές αποτυπώθηκαν, ώστε να αντληθούν συμπεράσματα για τα ιδιαίτερα αυτά τοπία χειροποίητης παραγωγής αλατιού.

Η παρούσα διπλωματική εργασία αποτελεί συνέχεια του ερευνητικού, καθώς επιλέχθηκε ένα από αυτά τα αλάτινα τοπία ως περιοχή μελέτης για την υποδομή. Ακριβώς πάνω από τις τελευταίες εν λειτουργία λαξευτές αλυκές, στον κόλπο Χωεϊνί στο Γκόζο, προτείνεται η κατασκευή ενός υπόσκαφου μουσείου για το αλάτι και τις αλυκές. Ένας χώρος πολιτισμού που συγκεντρώνει πληροφορίες σχετικά με την άσπρη κρυσταλλόμορφη ουσία, αναδεικνύει την σημασία της προβάλλοντας τους χώρους δημιουργίας της και πλαισιώνει υποστηρικτικά στις ανάγκες της παραγωγής της. Αποτελεί μια ενέργεια προβολής των φυσικών και τεχνητών, μικρών και μεγάλων, λαξευμένων και διαβρωμένων σχηματισμών που βρέχονται εκατοντάδες χρόνια από τα θαλασσινά νερά του Μαλτεζικού αρχιπελάγους.

Το ΣΑΛΤΕUM ως κτίριο διαθέτει χαρακτηριστικά της χώρας, της περιοχής και του πολιτισμού των νησιών. Οι χαράξεις των αλυκών στο έδαφος εμπνέουν την σχεδιαστική ιδέα, ενώ οι λαξεύσεις στα πετρώματα σε συνδυασμό με την ιστορία του τόπου, την κατασκευή του μουσείου κάτω από το βουνό. Η αρχιτεκτονική πρόταση επιδιώκει την επανοικειοποίηση με τη την φύση και την ενίσχυση της σχέσης με το έδαφος, αναδεικνύοντας την αξία των φυσικών μεθόδων παραγωγής με σεβασμό προς το περιβάλλον.

SAATEUM, an underground museum about salt and saltpans

On the shoreline of Malta and her "sister" island, Gozo, countless saltpans are carved into the rocks. These saltpans stand out due to their unique sculpted saltscapes created by the carvings on the limestone by the sea, while being characterized by their handmade and traditional operating way in contrast to the large industrial saltpans. The locations of these "salinas" were found during the search for non-industrial types of salt production for my research thesis titled "Saltscapes". The focus of the paper was salt and saltscapes not only as production spaces but also as landscapes with cultural and quality characteristics. Many of the salinas were illustrated to draw conclusions for these unearthly landscapes.

The present diploma project continues after my research work, as one of these saltscapes is the selected area of study for the infrastructure. The construction of a museum about salt and salinas is proposed on the Xwejini bay in Gozo, right above the last operating rock-cut saltpans. It is meant to be an informative space about the white, crystal formed, mineral showcasing its importance through its location, and it will be a supportive place for the production needs. It is a way of featuring the natural and man-made, the small and large, the carved and corroded formations which are getting soaked for hundreds of years from the sea waters of the Maltese archipelago.

SAATEUM obtain its characteristics from the country, the area and culture of the islands. The salinas' engravings on the ground inspired the design, while the carved rocks combined with the place's history, inspired the construction of the underground museum. The architectural proposal aims on strengthening the relation with the ground and nature through the reconnection with natural methods, while respecting the environment.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αλάτινα τοπία.....	12
Ιστορία αλατιού και αλυκών στην Μάλτα..	16
Οικογενειακές αλυκές.....	18
Αναζήτηση τοποθεσίας παρέμβασης και ανάλυση της περιοχής.....	22
Το τοπίο.....	26
Η ευρύτερη περιοχή.....	30

ΣΑΛΤΕΥΜ

Μουσεία και ιστορικά αξιοθέατα της Μάλτας.....	34
Τοπογραφικό.....	36
Σχεδιαστική πορεία.....	40
Υπόγεια αρχιτεκτονική Μάλτας.....	42
Αρχιτεκτονικός Σχεδιασμός.....	46
Αποθήκες αλατιού.....	62
Ο σχεδιασμός του μουσείου.....	72
Μουσειολογική Μελέτη.....	74
Μουσειογραφική Μελέτη.....	79
Συμπεράσματα.....	84
Αναφορές.....	87
Πηγές εικόνων.....	88

Salt

Λατινικά:

sal

Αρχαία ελληνικά:

η ἅλς ~ η θάλασσα

το ἅλας ~ το αλάτι

οἱ αλαί ~ οι αλυκές

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«...»

Στις σπηλιές του

το αλάτι στενάζει,

βουνό θαμμένου φωτός,

ημιδιαφανής καθεδρικός,

κρύσταλλος της θάλασσας,

λήθη των κυμάτων.

...

Σκόνη της θάλασσας,

...»¹

Στο παραπάνω απόσπασμα του ποιήματος «Ωδή στ' αλάτι» αναφέρονται κάποια από τα χαρακτηριστικά του άλατος, ενός μοναδικού στοιχείου της φύσης, που παραμένει ακόμη ανεξερευνήτο, καθώς δεν έχει μελετηθεί εκτενώς. Ένα υλικό που αρχικά βρίσκεται στο θαλασσινό νερό σε διάφανη, υγρή, μοριακή μορφή και με την αλληλεπίδραση των φυσικών συνθηκών μετατρέπεται σε άσπρο, στερεό, κυβικό σώμα. Το μεταβαλλόμενο, αυτό, φυσικό συστατικό είναι ικανό να εγείρει τις αισθήσεις, αλλά ακόμη και να δημιουργήσει χώρο, όπως περίτεχνα αφηγείται ο ποιητής. Το «άλας» θα αποτελέσει τον πυρήνα σχεδιασμού της παρούσας εργασίας και βάσει αυτού θα συντεθεί η αρχιτεκτονική που ο άνθρωπος στην συνέχεια θα μπορεί να επισκεφθεί και να βιώσει. Η ύλη, δηλαδή, θα λειτουργήσει ως το συνδετικό στοιχείο της «συνάντησης» του ανθρώπου με την αρχιτεκτονική.

Με το συγκεκριμένο ποίημα, επίσης, παρουσιάζεται η σημασία του αλατιού στην ερευνητική μου εργασία με τίτλο «Αλάτινα τοπία», που λειτουργεί ως πρώτη, απαραίτητη, διερεύνηση πάνω στην οποία θα βασιστεί η παρούσα διπλωματική. Ο τίτλος της, SALTEUM, προέρχεται από την ένωση των λέξεων salt museum που δηλώνει το είδος του κτιρίου μελέτης που προτείνεται. Με την εισαγωγή του ελληνικού γράμματος Λ, αντί για SALTEUM, γίνεται έμμεσα η αναφορά στην ρίζα της λέξης salt, προερχόμενο από το λατινικό sal, το οποίο αποτελεί αναγραμματισμός της αρχαίας ελληνικής (η) ἅλς που σημαίνει θάλασσα. Από την λέξη αυτή προκύπτει το άλας, δηλαδή το αλάτι που είναι ομηρική λέξη, όπως επίσης και οι αλαί που αναφέρεται στις «φυσικές αλυκίδες, σε αντιδιαστολή με τις τεχνικές δεξαμενές (λάκκους)

¹ Μετάφραση του ποιήματος "Oda A La Sal" του Pablo Neruda, αγγλική μετάφραση του πρωτότυπου από την Margaret Sayers Peden

συλλογής άλατος, που λέγονταν αλοπήγια.»² Ακριβώς αυτός ο διαχωρισμός, φυσικών και τεχνητών κοιλοτήτων όπου σχηματίζεται το αλάτι, απασχόλησε την προηγούμενη έρευνά μου.

Δομή
διπλωματικής

Η δομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας επιτυγχάνεται με την ανάλυση του θέματος σε δύο άξονες, την εισαγωγή και το κύριο μέρος. Αρχικά περιγράφεται συνοπτικά η ιστορία του αλατιού και των αλυκών στην Μάλτα, καθώς και της περιοχής μελέτης, ενώ το κύριο μέρος αφορά την παρουσίαση της σχεδιαστικής πρότασης και όλες τις πληροφορίες που σχετίζονται με την υποδομή.

Πιο συγκεκριμένα, στην αρχή παρουσιάζονται επιγραμματικά βασικές πληροφορίες από την εργασία του ερευνητικού που χρειάζεται να αναφερθούν, ώστε να βοηθήσουν στην νοηματική συνέχεια με την νέα έρευνα της διπλωματικής. Επίσης, αναφέρονται οι λαξευτές αλυκές στην Μάλτα, όπου αποτυπώθηκαν κάποιες από αυτές. Στην συνέχεια, γίνεται μια ιστοριογραφία του αλατιού και των αλυκών στην Μάλτα από τον 16^ο αιώνα και την επιρροή που είχαν οι Ιωαννίτες Ιππότες στην ανάπτυξη και εδραίωση τους υπό την διαχείριση ιδιωτών, αλλά και οικογενειών. Αναπτύσσονται περιεκτικά τα χαρακτηριστικά τους, την διαδικασία παραγωγής του αλατιού σε αυτές, καθώς και τις συνθήκες εργασίας σε αυτές.

Ακολουθώς η εργασία στο κύριο μέρος επικεντρώνεται στην περιοχή μελέτης, στον κόλπο Χwejñi στο Γκόζο, όπου πρωταγωνιστούν οι αλυκές Leli tal-Melħ της οικογένειας Ċini. Στο σημείο αυτό αναφέρονται κάποια βασικά στοιχεία, ενώ αργότερα αναλύονται οι υπόλοιπες περιοχές ενδιαφέροντος αιτιολογώντας τους λόγους που καθιστούν τον κόλπο στο Γκόζο ιδανική τοποθεσία. Διερευνάται το ευρύτερο περιβάλλον της περιοχής μελέτης, φυσικό και τεχνητό, και αναζητείται η σχεδιαστική ιδέα και ο τρόπος ένταξης της υποδομής σε αυτό. Αναλύονται, επιπλέον, τα στοιχεία που διαμορφώνουν την μορφολογία του κτιρίου, όπως και η μεθοδολογία του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού που ακολουθήθηκε. Πέρα από τα απαραίτητα σχέδια και διαγράμματα, η απόδοση της τελικής πρότασης επιτυγχάνεται με τρισδιάστατες φωτορεαλιστικές απεικονίσεις.

Συνολικά, η διπλωματική καλείται να απαντήσει στον τρόπο σχεδιασμού ενός μουσείου για ένα υλικό που κυριαρχεί στην επιλεγείσα περιοχή. Προσπαθεί να εντάξει μια νέα κτιριακή δομή σε μια τοποθεσία με έντονα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά, σε μια χώρα με ταραχώδη ιστορικό παρελθόν και σε ένα νησιωτικό σύμπλεγμα πολυπολιτισμικής φυσιογνωμίας. Επιδιώκεται η παρουσίαση ενός χώρου για το αλάτι και τις αλυκές σε έναν τόπο που χαρακτηρίζεται από αυτή την δραστηριότητα, όπως και για το πετρώδες, άγονο, «αφιλόξενο» τοπίο της.

² (Wikipedia, 2021)

Αλάτινα τοπία

«Ουσιαστικά είναι η γη, που παρέχει την επιφάνεια, τον χώρο.

Και είναι και οι πρώτες ύλες της θάλασσας του Γκόζο»³

Αναφορά στο
ερευνητικό

Πολύτιμη θεωρητική βάση για το ξεκίνημα της διπλωματικής ήταν το ερευνητικό μου θέμα με τίτλο «Αλάτινα τοπία», το οποίο κρίνεται απαραίτητο να παρουσιαστεί συνοπτικά. Στα πλαίσια της εργασίας, μελετήθηκε η ιστορία του αλατιού, η σημασία του σε αρκετούς τομείς, όπως εμπορική, οικονομική, πολιτισμική, κ.α. και οι μέθοδοι παραγωγής του, είτε με την εξόρυξή του ως ορυκτό στα αλατωρυχεία, είτε με την εξάτμιση αλμυρού νερού στις αλυκές. Προσεγγίστηκαν τα αλάτινα τοπία ως μοναδικές φυσικές τοποθεσίες, όπου υπάρχει διαρκής δραστηριότητα στην παραγωγή αλατιού σε οποιαδήποτε μορφή του. Επιδιώχθηκε η ανάλυση των χαρακτηριστικών τους, καθώς «θεωρούνται από τα λιγότερο κατανοητά και πιο φτωχά μελετημένα περιβάλλοντα»⁴, όπως συγκεκριμένα αναφέρεται. Περισσότερο γνωστές είναι οι αλυκές βιομηχανικού τύπου, οι οποίες παράγουν μεγάλες ποσότητες προϊόντος, ωστόσο όσες είναι χειροποίητης παραγωγής εμφανίζουν μοναδικά ποιοτικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά. Για τον λόγο αυτό επιλέχθηκε η περιοχή της Μεσόγειου και ειδικότερα της Μάλτας για περαιτέρω διερεύνηση των αλυκών της και των τυπολογικών συστημάτων παραγωγής αλατιού⁵, με ιδιαίτερη έμφαση στη μορφή των μη τυπικών⁶ αλυκών (*salinas*) που στολίζουν τις βραχώδεις ακτές της.

Χειροποίητες
αλυκές στην
Μεσόγειο και η
διαδικασία
παραγωγής του
αλατιού

Οι αλυκές χειροποίητου χαρακτήρα στην Μεσόγειο αποτελούν παραθαλάσσια τοπία, τα οποία εμφανίζουν έντονη σχέση σύνδεσης μιας ήπιας ανθρώπινης δραστηριότητας με την φύση. Βρίσκονται σε επίπεδα και βραχώδη πλατώματα, λίγο πιο ψηλά από το επίπεδο της θάλασσας και γεμίζουν με θαλασσινό νερό από τα κύματα. Με την βοήθεια της ηλιακής ακτινοβολίας εξατμίζεται το νερό και δημιουργούνται οι κρύσταλλοι του αλατιού. Στην τυπική παραγωγή το σύστημα λειτουργίας ακολουθεί διαδοχικά στάδια μέχρι την απόκτηση του λευκού ορυκτού. Συγκεκριμένα, αφού το νερό εισέλθει στις λεκάνες εξάτμισης, σε πρώτη φάση, αυξάνεται ο βαθμός αλατότητας του νερού, ενώ στην συνέχεια το αλμυρό νερό εξατμίζεται στα ρηχά τηγάνια κρυστάλλωσης και το αλάτι παραμένει στον πυθμένα.

³ Μετεφρασμένο χωρίο από την εισαγωγή του βίντεο «Tales from the island - The Salt farmers» από τον Tim Lewis, ένα μικρό ντοκιμαντέρ το οποίο αφηγείται την ιστορία της οικογένειας Cini που ασχολείται με τις αλυκές στον κόλπο Χωεϊνί στο Γκόζο.

⁴ (Μητσοστέργιου, 2020)

⁵ Οι αλυκές διαφοροποιούνται βάσει του μεγέθους, του τύπου παραγωγής, των οικοσυστημάτων, της συστηματοποίησης της παραγωγής, του εδάφους και του σχεδιασμού τους. Οι κύριες τυπολογίες είναι οι *salinas* ή *salttraps* και *saltworks*. Οι *salinas* λειτουργούν με φυσικές διαδικασίες και απαιτούν την ανθρώπινη παρέμβαση με χειροποίητες μεθόδους, ενώ αντίθετα ο τύπος *saltworks* αποτελεί βιομηχανοποιημένη παραγωγή και χρειάζονται μηχανήματα και ανθρώπινο δυναμικό για μαζική απόκτηση του προϊόντος.

⁶ Μη τυπικές θεωρούνται οι αλυκές όπου η συλλογή του άλατος γίνεται περιστασιακά και δεν έχουν συστηματοποιημένο πρόγραμμα παραγωγής σε αντίθεση με τις τυπικές όπου υπάρχει χρονοδιάγραμμα.

Τότε χρειάζεται να συλλεχθεί η πρώτη ύλη και να μεταφερθεί στα τηγάνια συλλογής για να στεγνώσει σε σωρούς και τέλος να συσκευασθεί ή να καταναλωθεί.

Λαξευτές αλυκές
στην Μάλτα

Η περίπτωση της Μάλτας και του Γκόζο ίσως είναι από τις πιο ιδιαίτερες σχετικά με τις λαξευτές αλυκές των βράχων και την απόκτηση αλατιού με φυσικές μεθόδους. Κατά μήκος των βορειοανατολικών ακτογραμμών των νησιών, τα παράκτια, μαλακά, ασβεστολιθικά πετρώματα ήταν κατάλληλα για να σκαλιστούν και να καλύψουν την ανάγκη των κατοίκων για αλάτι. Η καταλληλότητα του εδάφους και οι ιδανικές κλιματικές συνθήκες οδήγησαν στην αξιοποίηση της γης και του φυσικού πόρου που παρέχει η θάλασσα ακατάπαυστα. Αρχικά, γίνονταν εκμετάλλευση των φυσικών κοιλοτήτων που σχηματίζονταν λόγω διάβρωσης στα βράχια, αλλά αργότερα, όταν η πρακτική άρχισε να καθιερώνεται, λάξευαν το πέτρωμα για να φτιάξουν περισσότερες «γούρνες» και να συλλέξουν αλάτι.

Ο αριθμός τους και η έκταση που καταλαμβάνουν δηλώνει την έντονη δραστηριότητα χειροποίητης δημιουργίας αλατιού που συνέβαινε αρκετά χρόνια πριν και ορισμένοι προσπαθούν να την κρατήσουν ακόμη ενεργή. Όσοι ασχολήθηκαν με την συγκομιδή του, εισήγαγαν και τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας στην διαδικασία παραγωγής του. Οι αλυκές αποτελούν «χωρική επίδειξη» ενός λειτουργικού συστήματος που αφομοιώθηκε από τους κατοίκους που τις διαχειρίζονταν και πλέον θεωρείται ως μια παραδοσιακή πρακτική που έχουν χρέος να μεταδώσουν από γενιά σε γενιά. Δυστυχώς, όμως, η πλειοψηφία τους έχει σταματήσει την απαιτητική, χειρωνακτική εργασία στις αλυκές και λόγω της εγκατάλειψης της δραστηριότητας και της έλλειψης συντήρησης των τηγανιών, παρακμάζουν και καταστρέφονται.

Οι διαμορφωμένες κοιλότητες, φυσικές και τεχνητές και οι σχηματισμοί των διαχωριστικών στα αλατισμένα πετρώματα, δημιουργούν ένα ασυνήθιστο αλάτινο τοπίο που απειλείται διαρκώς από τις σύγχρονες ανθρώπινες δραστηριότητες των νησιών και διαβρώνεται συνεχώς από τα κύματα και τους ανέμους της περιοχής. Βρίσκονται ομογενοποιημένοι στα πετρώματα, αλλοιώνονται από την στιγμή της δημιουργίας τους και ταυτόχρονα έχουν αντέξει εκατοντάδες χρόνια. Ωστόσο, οι έντονες παράκτιες αλλαγές δοκιμάζουν την αντοχή τους όσο δεν υπάρχει μέριμνα προστασίας τους.

Εικόνα 1 / Żebbuġ, Gozo, Malta, salt pan geometry, a geometrical array

Αποτυπώσεις
αλάτινων τοπίων

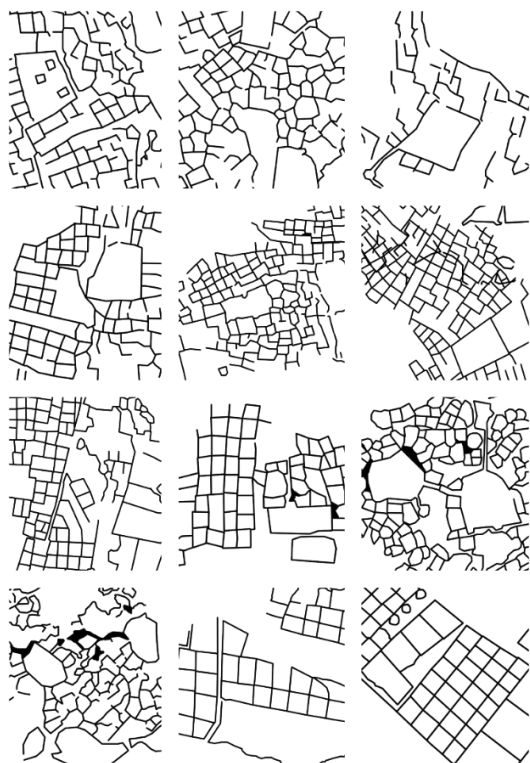
Ως μια προσπάθεια περεταίρω αναζήτησης και ανάδειξης του πλούτου αυτών των αλάτινων τοπίων λειτούργησε η αποτύπωση ενός μέρους από τις αλυκές που εντοπίστηκαν. Τα διαχωριστικά των αλυκών συνθέτουν χαράξεις και μορφές που ποικίλλουν μορφολογικά και σχεδιαστικά. Η πιο λεπτομερής διερεύνηση της ακτογραμμής των νησιών και κατανόησης της χωρικής τους διάρθρωσης, του σχεδιασμού τους, της μορφολογίας τους και της κατασκευής τους ήταν αναγκαία για την λήψη συμπερασμάτων.

Κριτήρια
αποτυπώσεων

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι τα σημεία που έγιναν οι 12 αποτυπώσεις είναι λίγες από τις πολλές περιοχές όπου έχουν καταγραφεί λαξευτές αλυκές. Όσες αποτυπώθηκαν επιλέχθηκαν βάσει της ευκρίνειας του ίχνους των χωρισμάτων των κοιλοτήτων, ώστε η έρευνα να καλύψει όσες, το δυνατόν, περισσότερες επιφανειακές χαράξεις για να αναδείξει την ποικιλία τους. Επίσης, να επισημανθεί ότι οι αποτυπώσεις αφορούν φυσικές γούρνες στα βράχια όπου δημιουργείται το αλάτι, αλλά και ανθρώπινες, μεταγενέστερες λαξεύσεις στις παράκτιες βραχώδεις εκτάσεις.

Συμπεράσματα
αποτυπώσεων

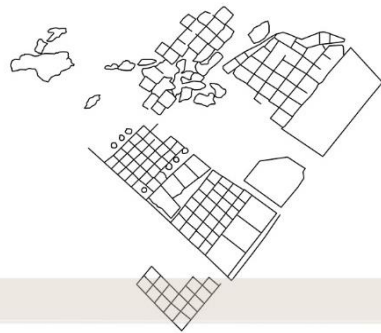
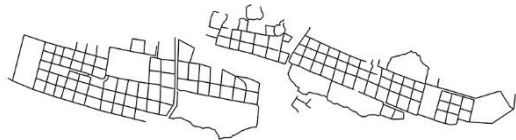
Από τα αποτελέσματα της αποτύπωσης συνοπτικά προκύπτει ότι στις φυσικά διαμορφωμένες το σχήμα τους το καθορίζει ο σχηματισμός του βράχου και ο τρόπος που έχει διαβρωθεί από τα κύματα, οπότε οι μορφές είναι πιο οργανικές, ενώ στις τεχνητές τα χωρίσματα είναι ευθύγραμμα και εμφανίζουν τετράγωνη διάταξη και κάναβο. Όσο για τον σχεδιασμό και την διάταξη των λειτουργιών των κοιλοτήτων προκύπτει πως δεν ήταν προκαθορισμένη, αλλά σίγουρα υπάρχει σχέση εγγύτητας μεταξύ τους. Επιπλέον, η έκταση που καταλαμβάνουν και η πυκνωση που εμφανίζουν δηλώνει την τάση των κατοίκων για εκμετάλλευση του κάθε δυνατού παραγωγικού χώρου και την ανάγκη που υπήρχε για την απόκτηση του φυσικού πόρου.

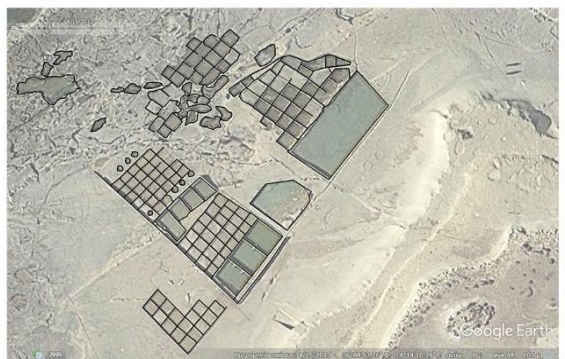
Εικόνα 2 / Σύγκριση των ίχνων των 12 αποτυπώσεων στην ίδια κλίμακα

Δορυφορικές λήψεις

Αποτυπώσεις αλυκών

Συνολική εικόνα αποτυπώσεων

Ιστορία αλατιού και αλυκών στην Μάλτα

Η εργασία του ερευνητικού ολοκληρώθηκε με την αποτύπωση κάποιων αλυκών στην Μάλτα, ωστόσο δεν επικεντρώθηκε αρκετά στην καταγωγή των χώρων αυτών, πώς ξεκίνησαν να δημιουργούνται, τότε εμφανίστηκαν και την σχέση τους με το ιστορικό παρελθόν της χώρας. Για την καλύτερη αντιμετώπιση του θέματος κρίθηκε σημαντική διεξοδικότερη ανάλυση σχετικά με την ιστορία του αλατιού και των αλυκών στην Μάλτα. Χρειάστηκε να αναζητηθούν πληροφορίες για την ιστοριογραφία του σε έγγραφα και μελέτες, καθώς και να εξεταστεί η υπάρχουσα βιβλιογραφία, ώστε να δημιουργηθεί μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα. Αναφέρονται περιεκτικά ιστορικά στοιχεία της πρώτης φάσης όταν εντοπίστηκε το αλάτι στις ακτές, της κατάστασης που επικρατούσε στην χώρα όταν ξεκίνησε η συλλογή του και πώς αφομοιώθηκε αργότερα σαν συνήθεια στους κατοίκους των νησιών.

Αιτίες μη
ανάπτυξης
παραγωγής
αλατιού έως το
1530

Στο βιβλίο «La Navigation du Savoie» εντοπίστηκαν αρκετές χρήσιμες πληροφορίες σχετικά με την παραγωγή αλατιού. Συνοψίζοντας το κείμενο του S. Mercieca, «Η παραγωγή αλατιού στην Μάλτα κατά την πρώιμη νεότερη περίοδο», όπως ο ίδιος, αλλά και διάφοροι μελετητές και καθηγητές που ασχολήθηκαν με το θέμα αυτό, υποστηρίζουν ότι τα έγγραφα σχετικά με το αλάτι για την χώρα αυτή είναι ελάχιστα. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι πρώτες αναφορές το 1533 και εικονογραφημένες ενδείξεις σε παλιούς χάρτες της Μάλτας, γύρω στο 1560, που όντως επιβεβαιώνουν την ύπαρξη αλατιού στα βράχια. Έως τότε πιθανολογείται πως συνέλλεγαν το αλάτι που δημιουργούνταν φυσικά στις τρύπες και τις ρωγμές στα παράκτια πετρώματα και αρκούσε να καλύψει την τοπική ζήτηση. Δεν υπήρχε σημαντική παραγωγή αλατιού, αλλά σίγουρα το κατανάλωναν και ο ίδιος εικάζει πως πιθανόν να μην θεωρούνταν πάντοτε προϊόν πρωταρχικής σημασίας ή σημαντικό εμπόρευμα.

Ιωαννίτες
ιππότες - 1530

Στις αρχές του 16^{ου} αιώνα ξεκίνησαν οι επιδρομές και οι πειρατείες στο νησί καθιστώντας δύσκολες τις δραστηριότητες στην ακτή. Οι συνθήκες, ωστόσο, βελτιώθηκαν αρκετά όταν στην χώρα εγκαταστάθηκαν μόνιμα οι Ιωαννίτες Ιππότες και αποκαταστάθηκε η αίσθηση ασφάλειας. Δημιούργησαν οχυρωματικές πόλεις, πύργους και τείχη και σε σχέση με το αλάτι εισήγαγαν νέες τεχνικές για τις καινούργιες κατασκευασμένες και προστατευμένες αλυκές, ώστε να ενθαρρύνουν την ενασχόληση των κατοίκων με αυτό. Σιγά σιγά κυκλοφορούσαν χάρτες με το σχέδιο των επίπεδων τετράγωνων οπών και άρχισαν να αναπτύσσονται λαξευτές αλυκές από τοπικούς τεχνίτες σε περισσότερες περιοχές. Συνεπώς από τους χάρτες και έγκυρες πηγές μπορεί να επιβεβαιωθεί πως κάποιες από τις αλάτινες διαμορφώσεις στα ασβεστολιθικά παράλια χρονολογούνται από τον 17^ο αιώνα και το προϊόν εκείνη την περίοδο ήταν αρκετό, ώστε να πραγματοποιούνται κάποιες πρώτες εξαγωγές.

Ανάπτυξη και
ύφεση αλυκών
τον 18^ο αιώνα

Η κατάσταση άλλαξε, όμως, όταν λίγα χρόνια αργότερα, στα μέσα του 17^{ου} και αρχές 18^{ου} αιώνα, ο πληθυσμός αυξάνονταν, δημιουργούνταν δυσκολίες σχετικά με την επίτευξη καλής ποιότητας αλατιού και οι αλυκές χρειάζονταν συντήρηση και καθαρισμό. Για την βελτίωση του τελικού προϊόντος και την αποφυγή μολύνσεων πρόσθεσαν στις παλαιότερες κοιλότητες πλάκες ασβεστόλιθου. Ήταν μέσα του 18^{ου} αιώνα όταν μπόρεσαν οι αλυκές να αναπτυχθούν, να εξελιχθούν και να διευρυνθούν τόσο στην τοπική όσο και στην διεθνή αγορά πετυχαίνοντας μεγαλύτερες ποσότητες. Τότε άρχισαν να επιβάλλονται άδειες για την συλλογή προϊόντος, την εργασία σε αλυκές και γίνονταν έλεγχοι για τις τιμές, την φορολογία και την ποιότητα

του προϊόντος. Γρήγορα η δραστηριότητα εξαπλώθηκε και στο διπλανό νησί Γκόζο, το οποίο έχει την ιδιαιτερότητα πως τα βράχια βρίσκονται πιο ψηλά από το επίπεδο της θάλασσας και χρειάστηκαν τεχνητοί τρόποι για να διοχετεύσουν το νερό στις αλυκές. Γενικά, εκείνη την περίοδο η φήμη για την ποιότητα του χλωριούχου νατρίου της Μάλτας και του Γκόζο τις έβαλε στον χάρτη του εμπορικού δρόμου του αλατιού, όμως αυτό δεν διήρκησε πολύ. Κατά τον 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο ξεκίνησε η βιομηχανική ανάπτυξη στην χώρα και αρκετοί προτίμησαν να εγκαταλείψουν την επίπονη εργασία και έκτοτε οι αλυκές βιώνουν μακροχρόνια ύφεση.

Οικογενειακές αλυκές

Όσες αλυκές έχουν καταφέρει να διατηρηθούν σε καλή κατάσταση, το οφείλουν σε κάποιους που συνέχισαν, είτε σαν δραστηριότητα, να ασχολούνται με την συλλογή αλατιού χωρίς προσωπικό όφελος, είτε σε περιοδικότερο ρυθμό με κάποια ελάχιστα κέρδη από την πώλησή του. Η συνήθεια αυτή μετατράπηκε σε ορισμένες περιπτώσεις σε οικογενειακή παράδοση χάριν της οποίας υπάρχει ακόμη η πρακτική χειροποίητης παραγωγής αλατιού στην Μάλτα και στο Γκόζο.

Χαρακτηριστικά
οικογενειακών
αλυκών

Σε ό,τι αφορά τα τεχνικά και κατασκευαστικά χαρακτηριστικά των οικογενειακών αλυκών που αφορούν την παρούσα εργασία, η έκτασή τους είναι σαφώς μικρότερη από τις βιομηχανικού τύπου που ανήκουν σε ιδιώτη ή στο κράτος. Πιθανόν αυτό οφείλεται στο ότι χρειάζεται να λαξευτούν αρκετά τετραγωνικά, ώστε να προσομοιώσουν την κατασκευή τύπου πλέγματος που χρησιμοποιείται στην βιομηχανική παραγωγή. Τα ασβεστολιθικά πετρώματα συνέβαλλαν λόγω της μαλακής σύστασής τους στο να χαραχθούν, να κοπούν, να σμιλευθούν και να προσαρμοστούν στο σχέδιο που ήθελε ο τεχνίτης. Το μέγεθός τους ποικίλλει από 0,8 έως 2,5 τ.μ., ενώ σε κάθε περιοχή μπορεί να υπάρχουν εκατοντάδες τηγάνια. Η διαφορά στα μεγέθη μεταξύ των διαφορετικών ειδών αλυκών επηρεάζει την ποιότητα του αλατιού και οι παραδοσιακές παρήγαγαν υψηλής ποιότητας προϊόν. Επιπρόσθετα, το υλικό των βράχων επιτάχυνε την διαδικασία της κρυστάλλωσης του αλατιού, καθώς η θερμοκρασία του νερού αυξάνονταν γρηγορότερα. Παρόλα αυτά, η πορώδης αρχική φάση του ασβεστόλιθου απορροφούσε το αλμυρό νερό. Για να μπορέσουν να χρησιμοποιηθούν οι μικρές κοιλότητες χωρίς να υπάρχουν απώλειες χρειάζονταν να σχηματιστεί φυσικά μια κρούστα στην πέτρα που κλείνει τους πόρους.

Διαδικασία
παραγωγής

Σύντομα περιγράφεται η διαδικασία και οι φάσεις που χρειάζονται για την απόκτηση αυτού του ιδιαίτερου, λευκού πόρου. Τον Μάρτιο καθαρίζονται και επισκευάζονται οι αλυκές, ιδιαίτερα όσες δεξαμενές βρίσκονται κοντά στην θάλασσα, ώστε να αρχίσει η παραγωγική χρονιά. Αρχικά το όριο ανάμεσα στο νερό και την πρώτη λεκάνη χωρίζει ένας υδροφράχτης, όπου είτε χειρωνακτικά με ξύλινους κουβάδες, είτε τεχνικά με σκαλιστά κανάλια, διοχετεύεται το νερό στην πρώτη φάση, τις δεξαμενές συλλογής. Εκεί αυξάνονταν η αλατότητά του και η θερμοκρασία του να φτάσει τους 37°C και μετά από 8 μέρες μεταφέρονταν στο 2^ο στάδιο, τις θερμάστρες, όπου συμβαίνει το ίδιο. Στην τελευταία φάση στα τηγάνια συλλογής θα μορφοποιηθεί το αλάτι σε διάρκεια μιας εβδομάδας και για αυτό χρειάζονται καθημερινή ανανέωση με νερό από τις θερμάστρες. Με ξύλινα εργαλεία συλλέγονταν το προϊόν και στοιβάζεται σε σωρούς για να στεγνώσει και να αποθηκευτεί.

Εργασία στις
αλυκές

Χωρίς την απαραίτητη συμβολή της ανθρώπινης παρουσίας δεν θα υπήρχε παραγωγή αλατιού και πολλοί δεν γνωρίζουν την εντατική δουλειά που απαιτείται για μια νιφάδα αλατιού. Όπως σημειώνει και ο συγγραφέας, «δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η εργασία στις τοπικές αλυκές ήταν δύσκολη, όμως μέχρι στιγμής δεν είναι δυνατόν να βρεθούν στοιχεία σχετικά με τον αριθμό εργατών που απασχολούνταν στην παραγωγή κατά την εποχή των Ιπποτών.»⁷ Σίγουρα όμως, η θέση της γυναίκας στην

⁷ (Mercieca, 2003)

Εικόνα 3 / Συλλογή αλατιού στις αλυκές της οικογένειας Cini, Πηγή: Στιγμιότυπο εικόνας από το ντοκιμαντέρ «Tales from the island - The Salt farmers» του Tim Lewis

κοινωνία δεν της επέτρεπε την ενασχόληση με τις αλυκές και πιθανόν για φθηνά εργατικά χέρια να χρησιμοποιούσαν σκλάβους. Η πολύωρη εργασία κάτω από τον ζεστό ήλιο του καλοκαιριού και η ελάχιστη αμοιβή αποθάρρυνε τον κόσμο, ωστόσο όταν άρχισαν να συμβάλλουν και τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας στην διαδικασία, άτυπα καθιερώθηκε ως παράδοση και με τα χρόνια απέκτησε κληρονομική αξία.

Η οικογένεια Cini
στον κόλπο
Χwejní στο
Γκόζο

Μια από τις πιο γνωστές περιπτώσεις παραδοσιακών αλυκών είναι αυτή της οικογένειας Cini που διαχειρίζεται τις αλάτινες κοιλότητες στον κόλπο Χwejní στο Γκόζο εδώ και εκατοντάδες χρόνια. Συγκεκριμένα, από το 1860 που τις ανέλαβαν και κάθε άνοιξη οι αλυκές ενεργοποιούνται και στις επιφάνειες των βράχων ξεκινά η κρυσταλλοποίηση του τόσο ιδιαίτερου προϊόντος. Πρόκειται για μια από τις παλιότερες περιοχές που είναι ακόμη σε λειτουργία χάρη στην αδιάκοπη αγάπη τους για το προϊόν που παράγουν οι ίδιοι μαζί με την φύση.

Το πάθος τους για αυτή την παραδοσιακή πρακτική απεικονίζεται στην απόλυτη καθαρότητα του άλατος που δημιουργείται στα προσεγμένα τηγάνια των αλυκών τους, στα πετρώματα των οποίων υπάρχει ακόμη το ίχνος των ανθρώπων που τόσα χρόνια τις φρόντιζαν και τις διατηρούσαν. Ο χαρακτήρας των οικογενειακών αλυκών γίνεται αντιληπτός και στους τουρίστες που επισκέπτονται την περιοχή και υποστηρίζουν τον κόπο τους αγοράζοντας το χειροποίητο αλάτι από το παραδοσιακό κατάστημά τους. Η καλοσύνη των ιδιοκτητών δημιουργεί αίσθηση οικειότητας και όσοι τους γνωρίζουν ικανοποιούνται από την εξυπηρέτησή τους και τις ιστορίες τους για τις αλυκές.

Επιπρόσθετα, η ενός χιλιομέτρου ακτογραμμή γεμάτη από λαξευτές αλυκές, είναι γνωστή για το αλάτι της και αρκετοί την επισκέπτονται. Δυστυχώς, όμως, δεν υπάρχει κάποια υποστηρικτική δομή ενημέρωσης. Πέρα από ελάχιστες απαγορευτικές πινακίδες εισόδου στον χώρο των αλυκών, προσοχής του χώρου για μόλυνση και οποιασδήποτε χρήσης τους, συναντώνται και μερικές ιδιοκτησιακές, όπως ότι οι αλυκές Leli tal-melħ, ανήκουν σε ιδιωτική αγροτική γη ιστορικής σημασίας. Συνεπώς, δεν μπορούν να πληροφορηθούν και να μάθουν για την ιστορία του τόπου αυτού εκτός από κάποια προφορική, σύντομη ή ευκαιριακή συνομιλία με την οικογένεια.

Εικόνα 4 / Σκούπισμα των τηγανιών στις αλυκές της οικογένειας Cini, Πηγή: Στιγμιότυπο εικόνας από το ντοκιμαντέρ «Tales from the island - The Salt farmers» του Tim Lewis

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

Συγκέντρωση αλατιού στο
κέντρο των τηγανιών

Συλλογή σε κουβάδες

Μεταφορά προϊόντος από
τα τηγάνια κρυστάλλωσης
στα τηγάνια συλλογής

Απόθεση σε σωρούς

Μορφοποίηση σωρού αλατιού

Αποθήκευση σε σάκους

Αναζήτηση τοποθεσίας παρέμβασης και ανάλυση της περιοχής

Η ακτογραμμή στον κόλπο Χωεϊνί διαθέτει αρκετά στοιχεία που θα την καθιστούσαν ως μια ιδανική επιλογή για τον τόπο παρέμβασης. Ωστόσο, προκειμένου η έρευνα να είναι ολοκληρωμένη, χρειάζονταν αναζήτηση και στις υπόλοιπες πιθανές τοποθεσίες. Στο σημείο αυτό, καταλυτική ήταν η προϋπάρχουσα έρευνα των αποτυπώσεων, μέσω της οποίας υπήρχε μια πιο ξεκάθαρη εικόνα των σχηματισμών και της περιβάλλουσας περιοχής.

Μεθοδολογία
αναζήτησης της
τοποθεσίας
παρέμβασης

Αρχικά, έγινε ομαδοποίηση των αποτυπώσεων βάσει της περιοχής που βρίσκονται και διεξήχθη νέα έρευνα σχετικά με την κατάσταση των αλυκών, την χρήση τους, το ευρύτερο φυσικό και τεχνητό περιβάλλον τους, την προσβασιμότητα σε αυτές, την εγγύτητα με την πρωτεύουσα Βαλέτα και τους οικισμούς, όπως και τα υπόλοιπα σημεία ενδιαφέροντος. Παρατηρήθηκε ότι οι περισσότερες αλυκές που αποτυπώθηκαν ήταν σε φάση εγκατάλειψης και δεν χρησιμοποιούνται, πλέον, καθιστώντας τις εκτεθειμένες στα καιρικά φαινόμενα, την παράκτια δραστηριότητα και τον τουρισμό. Ουσιαστικό ρόλο στην αναζήτηση του σημείου παρέμβασης, εκτός από την καλή κατάσταση των αλυκών και το να λειτουργούν ακόμη, είχε η ύπαρξη όχι μόνο λαξευτών, αλλά και φυσικών αλυκών. Αυτό είναι σημαντικό, ώστε οι επισκέπτες της να γνωρίσουν και τα δύο είδη και να αντιληφθούν τις διαφορές τους.

Συγκεκριμένα, επιλέχθηκαν τρεις περιοχές μελέτης, οι οποίες διέθεταν αρκετά από τα επιθυμητά χαρακτηριστικά. Ο κόλπος Χωεϊνί (Σβέινι), η περιοχή Χεϋχάιρα και Delimara συγκέντρωναν κάποια από αυτά και περιγράφονται τα χαρακτηριστικά τους παρακάτω.

1. Κόλπος
Χωεϊνί

Η πρώτη περιοχή αφορά τον τόπο παρέμβασης που τελικά επιλέχθηκε, ο οποίος βρίσκεται στο γειτονικό νησί της Μάλτας, Γκόζο, στον ήρεμο κόλπο Χωεϊνί. Τα παράλια και των δύο νησιών καλύπτονται από μικρές και μεγαλύτερες χαράξεις λαξευμένων σχημάτων στο μαλακό ασβεστολιθικό πέτρωμα των ακτών τους. Οι αλυκές στον κόλπο Χωεϊνί, όμως, είναι οι μεγαλύτερες, οι πιο εντυπωσιακές και πιο καλά διατηρημένες. Εκτείνονται για ένα χιλιόμετρο κάτω από τον επαρχιακό δρόμο και καλύπτουν σε διάσπαρτα σημεία τα παραλιακά πετρώματα, όπως απεικονίζεται στο διπλανό διάγραμμα. Οι αλυκές βρίσκονται σε επίπεδα πλατώματα από σχηματισμούς ασβεστολιθικών πετρωμάτων γεωλογικού τύπου lower globigerina, τα οποία συναντώνται ευρέως στα νησιά. Ο ορεινός όγκος βρίσκεται στον Νότο με τα τηγανάκια προσανατολισμένα προς τους ευνοϊκούς, για την εξάτμιση του αλμυρού νερού, βορινούς ανέμους. Το σχεδόν παρθένο φυσικό περιβάλλον, η έκταση που καταλαμβάνουν, η ποσότητα σκαλιστών αλυκών, λειτουργικών και μη, όπως και η ποικιλία χαρακτηριστικών τους, για παράδειγμα αν είναι νεότερες ή πιο παλιές, αν είναι σχεδιασμένες ή αν προέκυψαν τυχαία, είναι τα βασικά στοιχεία που οδήγησαν στην επιλογή αυτής της τοποθεσίας.

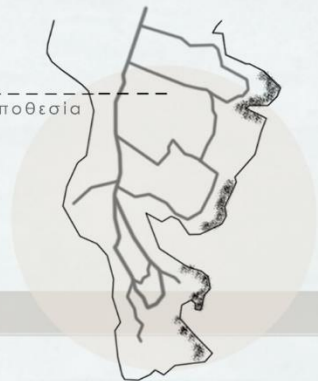
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΟΠΟΘΕΣΙΩΝ

Xghajra
1η πιθανή τοποθεσία

Delimara
2η πιθανή τοποθεσία

2. Xgħajra Το δεύτερο πιθανό σημείο βρίσκεται στα νοτιοανατολικά προάστια της Βαλέτας, στην κατοικημένη περιοχή Xgħajra. Οι κοιλότητες βρίσκονται στην ακτογραμμή κάτω από τον δρόμο Dawret ix-Xatt που τις χωρίζει από τα κτήρια. Κατά μήκος του δρόμου υπάρχει διαμορφωμένη πεζοδρόμηση που ενδείκνυται για περίπατο. Τα ιδιόμορφα βράχια φέρουν περίπου 400 μέτρα σχηματισμούς αλυκών και κάποιες φυσικές τρύπες. Δυστυχώς, όμως, έχουν διαβρωθεί και δεν χρησιμοποιούνται πλέον. Λόγω της κοντινής απόστασης από την πρωτεύουσα και της απευθείας σύνδεσης με μεταφορικά μέσα, θα μπορούσε να αποτελεί μια πιθανή τοποθεσία για το κτήριο, αλλά δεν ανταποκρίνεται στα ζητούμενα για περαιτέρω μελέτη.

3. Delimara Η τελευταία τοποθεσία είναι δυτικά του χωριού Marsaxlokk στον κόλπο Il-Kalanka. Η ακτογραμμή από το σημείο Delimara έως τον κόλπο Il-Kalanka είναι βραχώδης με κάθετα βράχια και επίπεδες επιφάνειες όπου έχουν λαξευτεί οι αλυκές. Τα απόκρημνα ασβεστολιθικά βράχια δημιουργούν ένα τοπίο αφιλόξενο και μοναδικό. Εκτός του φημισμένου χωριού που βρίσκεται σε κοντινή απόσταση, υπάρχει και βιομηχανική δραστηριότητα στην περιοχή με έναν ηλεκτρικό υποσταθμό υποβαθμίζοντας την ποιότητα του περιβάλλοντος. Ο σημαντικότερος λόγος που καθιστά την περιοχή μη επιλέξιμη είναι πως οι αλυκές πιθανόν να μην χρησιμοποιούνται πια ή και αν υπάρχει συλλογή αλατιού, δεν υπάρχει κάποιο στοιχείο που να το επιβεβαιώνει, όπως επίσης και η σημειακή καταστροφή τους.

Συνεπώς, η επιλογή του σημείου παρέμβασης προέκυψε μετά από συσχετισμό της με άλλες δύο περιοχές. Η ακτογραμμή των αλυκών στον κόλπο Xwejni μπορεί να απέχει περισσότερο από την πρωτεύουσα της Μάλτας, όμως αποτελεί τοποθεσία όπου κυριαρχεί η παραγωγή αλατιού. Σε έναν τόπο αποκομμένο από έντονες δραστηριότητες και οικοδομήματα που θα διατάρασσαν το άγριο φυσικό περιβάλλον. Κατά μήκος του δρόμου που αναπτύσσονται οι αλυκές συναντώνται και λειτουργικές και εγκαταλειμμένες, και παλιού τύπου οργανικής μορφής τηγανάκια, όπως και μεταγενέστερα τετραγωνισμένα σημεία όπου κρυσταλλοποιείται το προϊόν. Είναι μια τοποθεσία που συνδυάζει το παρελθόν και το παρόν και αυτό δεν αφορά μόνο την κατάσταση των αλυκών. Ακόμη και η παραδοσιακή πρακτική δημιουργίας αλατιού στις, χαραγμένες στα βράχια, αλυκές χρησιμοποιεί κάποιες ελάχιστες ευκολίες της σύγχρονης εποχής για την διευκόλυνσή της. Καταφέρνουν, όμως, με την μορφή οικογενειακών αλυκών να διατηρηθούν, να αντέξουν στον χρόνο και να παραμείνουν ενεργές αναδεικνύοντας την αξία τους και την ποιότητα του παραχθέντος προϊόντος.

Xghatjra

Delimara

Το τοπίο

Διάβρωση > αυθόρμητο φαινόμενο, φυσικό ή χημικό
= αλλοίωση, αποσάθρωση, καταστροφή

Λάξευση > τεχνική με σκοπό να σχηματιστεί κάτι
= σκάλισμα, πελέκημα

Το τοπίο του κόλπου Χωεινή στο Γκόζο, που επιλέχθηκε ως τοποθεσία παρέμβασης, είναι τόσο ιδιαίτερο που μοιάζει παρθένο από ανθρώπινες δραστηριότητες, αφού ακόμη και οι αλυκές έχουν ενταχθεί σε αυτό. Έτσι και αλλιώς για την χειρωνακτική παραγωγή άλατος απαιτείται σεβασμός προς το περιβάλλον, καθώς όλη η διαδικασία εξαρτάται από τα στοιχεία της φύσης. Το κλίμα, ο καιρός, ο άνεμος, η ηλιακή ακτινοβολία, το έδαφος όλα είναι σημαντικά για την επίτευξη του τελικού προϊόντος. Όπως οι φυσικές τρύπες διαβρώθηκαν από τα κύματα, έτσι και οι τεχνητές κοιλότητες έχουν αφομοιωθεί στα πετρώματα που λαξεύτηκαν και μοιάζουν να προσεγγίζουν την πιο οργανική και ελεύθερη μορφή όσο συνεχίζουν να εκτίθενται στην φύση. Η παρουσία του χρόνου και της φθοράς είναι έντονη και εμφανής σε διάφορα σημεία της τοποθεσίας. Οι καινούργιες αλυκές ξεχωρίζουν από τις παλιές, όπως αυτές που χρησιμοποιούνται ακόμη, επισκευάζονται και διατηρούνται, διαφέρουν από τις μη λειτουργικές, όσες είναι διαλυμένες ή έχουν καταστραφεί σε ορισμένα σημεία.

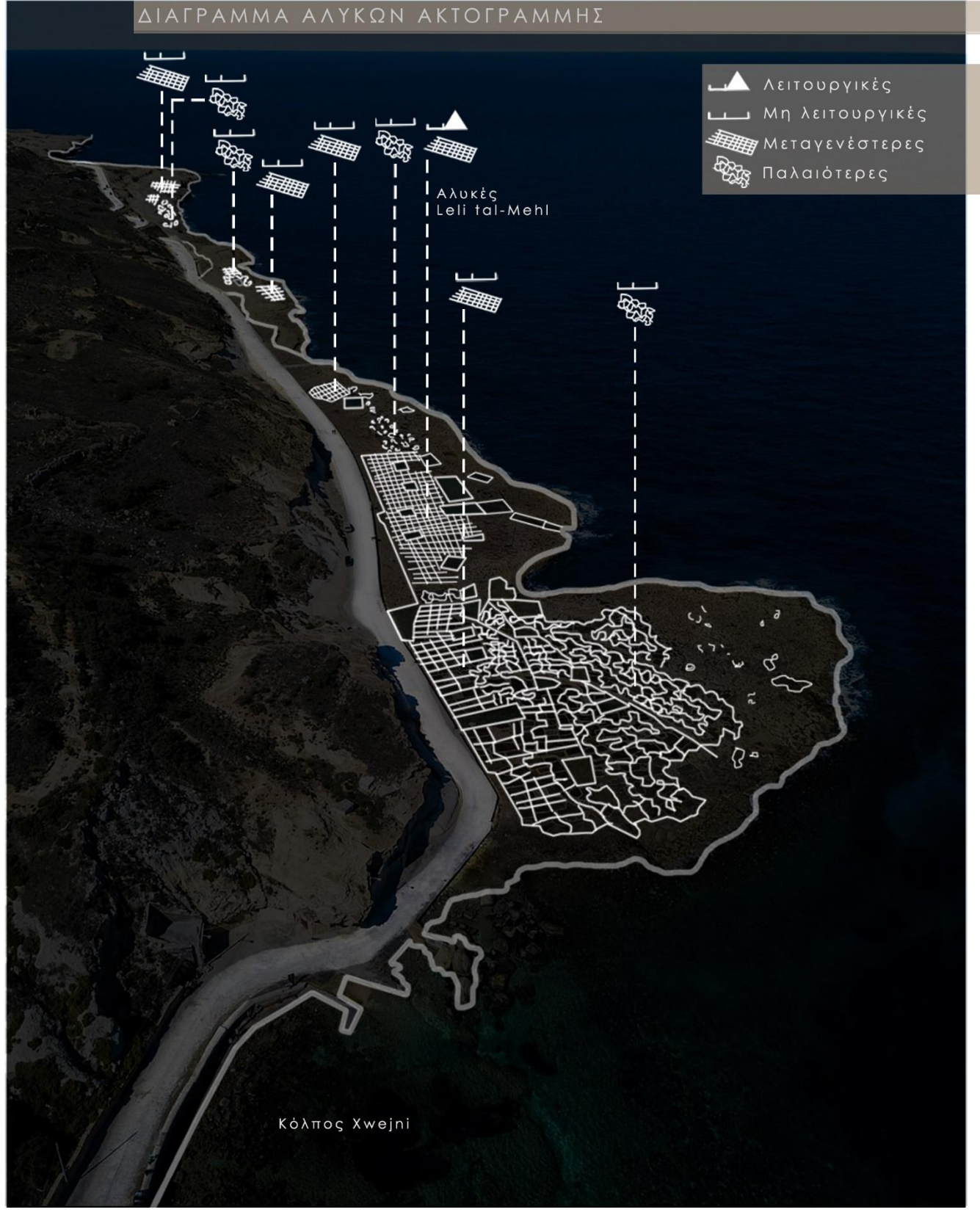
Στο επόμενο διάγραμμα απεικονίζονται οι τοποθεσίες που συναντώνται αλυκές κατά μήκος της ακτογραμμής και παρουσιάζεται ποιες είναι λειτουργικές ή μη, όπως και αν δημιουργήθηκαν παλαιότερα ή αν είναι μεταγενέστερης κατασκευής. Από την διαγραμματική απεικόνιση των διαχωριστικών τους γίνεται περισσότερο αντιληπτή η σχέση ευθειών και καμπύλων, όπως και η τοποθεσία τους στον χώρο. Επιπλέον, παρατηρείται η ύπαρξη εξίσου παλαιότερων και καινούργιων διαμορφώσεων. Ωστόσο στην συντριπτική πλειοψηφία τους φαίνονται εγκαταλειμμένες και πιθανόν να μην χρησιμοποιούνται πλέον.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΑΛΥΚΩΝ ΑΚΤΟΓΡΑΜΜΗΣ

- ▲ Λειτουργικές
- ┌ Μη λειτουργικές
- ▤ Μεταγενέστερες
- ⊞ Παλαιότερες

Αλυκές
Leli tal-Mehl

Κόλπος Χwejni

Για καλύτερη κατανόηση της τοπογραφίας επιλέχθηκαν ορισμένα σημεία στο διπλανό σχέδιο της ακτογραμμής για προβολή των χαρακτηριστικών τους. Στην αεροφωτογραφία φαίνεται η τοποθεσία λήψης της κάθε εικόνας.⁸ Κύριο μέλημα ήταν η ανάδειξη των βασικών στοιχείων της περιοχής όπως τα τετράγωνα, οργανωμένα, στοιχισμένα τηγάνια και οι φυσικά διαμορφωμένες, μικρές και μεγαλύτερες, ελεύθερης διάταξης, αλυκές, όσο και το βραχώδες περιβάλλον τριγύρω τους.

Ένα διαφορετικό τοπίο δημιουργείται όταν κατευθυνόμενοι προς το σημείο Billingshurst ο δρόμος αποκτά υψομετρική διαφορά από τα επίπεδα πλατώματα. Τα σχεδόν κατακόρυφα, ψηλά, λεία βράχια με την χαρακτηριστική απόχρωση του ασβεστόλιθου που βρίσκονται κάτω από αυτόν επιτρέπουν μια πιο άμεση σχέση των αλυκών με το έδαφος, όπως και με τον επισκέπτη. Μπορεί να κατέβει από τον δρόμο και να περπατήσει δίπλα στις αλυκές, καθώς υπάρχει διαθέσιμος χώρος. Παρόμοια διαφορά ύψους υπάρχει και στον κόλπο Χωεϊνί, όπου πλέον υπάρχει διαμόρφωση καθίσματος για τους λουόμενους, όπως φαίνεται στην τελευταία φωτογραφία του διαγράμματος.

Ο κόλπος Χωεϊνί περιβάλλεται από ένα πλούσιο γεωμορφολογικό τοπίο. Μπορεί να αποτελείται κυρίως από το ίδιο υλικό, τον ασβεστόλιθο τύπου globigerina, ωστόσο οι μορφές των βράχων και των επιφανειών που βρίσκονται στην θάλασσα εμφανίζουν ποικιλία μορφών και χαρακτηριστικών. Για παράδειγμα τα βράχια, που έχουν σμιλευθεί από τα κύματα στην ακτή ή από τον αέρα, έχουν διαφορετικό χρωματισμό από όσα πετρώματα μπορεί να κατέρρευσαν. Η παλιά επιφάνεια αποκολλήθηκε και φαίνεται πλέον το εσωτερικό του βράχου. Όπως οι ασβεστολιθικές όψεις του ορεινού όγκου πάνω από τις αλυκές, οι οποίες χρειάστηκαν χρόνια για να μορφοποιηθούν σε αυτές τις λείες επιφάνειες με την χαρακτηριστική κιτρινωπή απόχρωση.⁹

⁸ Συγκεκριμένα για την περιοχή υπάρχουν στο διαδίκτυο αμέτρητες εικόνες από διάφορα σημεία των αλυκών και της τοποθεσίας και χρήστες έχουν ανεβάσει στιγμιότυπα στο Google street view. Μέσω αυτού του εργαλείου βοηθήθηκε η έρευνα σε σημαντικό βαθμό.

⁹ Αυτή η προστατευτική πατίνα δημιουργείται λόγω της έκθεσης του υλικού στον αέρα και σκουραίνει σε κοκκινωπό και στην συνέχεια σε καφετί με την πάροδο του χρόνου. (Wikipedia, n.d.)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΟΠΙΟΥ ΑΚΤΟΓΡΑΜΜΗΣ ΧΩΕJΝΙ

Billingshurst Cavern

Κόλπος Χωεjνι

Όσο για το «γεωλογικό στολίδι» της περιοχής, ο βράχος Χωεινί, όπως λέγεται, αποτελεί μια αντίστοιχη περίπτωση διαβρωμένου πετρώματος και παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον γεωμορφολογικά. Βρίσκεται ακριβώς στην απόληξη του κόλπου και είναι ένα σημείο που δίνει ταυτότητα στην περιοχή, λόγω του σχηματισμού του και της περίοπτης θέσης του, προσφέροντας μοναδική θέα προς τις αλυκές. Η χαρακτηριστική του απόχρωση λόγω του ασβεστόλιθου, η μορφή των λείων πλαγιών του και η τοποθεσία του θα μπορούσε να θυμίζει κτίριο πύργου.

Το μοναδικό τοπίο της επιλεγείσας τοποθεσίας μελέτης διαθέτει χαρακτηριστικά που απαιτούν σεβασμό και κρίνεται αναγκαία η προσεκτική μεταχείριση της κατασκευής. Χρειάζεται να αναφερθεί πως η τοπογραφία λειτουργεί ως εργαλείο έμπνευσης και αντλούνται από το περιβάλλον διάφορα στοιχεία που στην συνέχεια προστίθενται στην μορφή του κτιρίου. Γίνεται η προσπάθεια αρμονικής ενσωμάτωσής του σε αυτό, ώστε το κτήριο να μην το διαταράσσει, ούτε και να «επισκιάζει» τις αλυκές. Αντίθετα, η υποδομή στοχεύει στην, όσο το δυνατόν, ελαχιστοποίηση της επίπτωσής της στο φυσικό περιβάλλον και την τοπογραφία της περιοχής με τεχνικές που εφαρμόζονται ήδη.

Η ευρύτερη περιοχή

Δραστηριότητες Σε αντίθεση με την έντονη πυκνότητα στην Μάλτα και την συνεχή ανάπτυξη, ο κόλπος Χωεινί έχει παραμείνει σχεδόν αναλλοίωτος από τις σύγχρονες αλλαγές. Η τοποθεσία διατηρεί ήρεμο χαρακτήρα χωρίς να υπάρχει έντονη ανοικοδόμηση και οι δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρο είναι ελάχιστες. Εκτός των αλυκών, ο ρηχός κόλπος ενδείκνυται για κολύμβηση και καταδύσεις. Πολλοί επίσης σταθμεύουν τα αυτοκίνητά τους και περπατούν κατά μήκος του δρόμου απολαμβάνοντας το αλάτινο τοπίο. Οι κάτοικοι των νησιών εξακολουθούν να επιλέγουν το Γκόζο και την βόρεια πλευρά του για τις εξορμήσεις τους λόγω της ηρεμίας που προσφέρει και της απομόνωσης από την έντονη ζωή της πόλης.

Διπλανά χωριά Στους διπλανούς κόλπους Qbajjar και Marsalforn υπάρχει πολεοδομική ανάπτυξη, όπως και στο χωριό Żebbuġ που βρίσκεται στην κορυφή του βουνού. Συγκεκριμένα, στο παραθαλάσσιο χωριό Marsalforn είναι εμφανής η εικόνα εγκατάλειψης στα κτήρια. Σύμφωνα με την Wikipedia, δεν διαθέτει περισσότερους από χίλιους μόνιμους κατοίκους, καθώς αρκετοί μετακόμισαν στις μεγαλύτερες πόλεις των νησιών. Λειτουργούν μερικά ξενοδοχεία, τουριστικά καταλύματα και εστιατόρια για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών, καθώς υπάρχουν κάποια σημεία για κολύμβηση στις ακτές του. Αντίθετα στο Żebbuġ, που αποτελεί κεφαλοχώρι της περιοχής, διαμένουν σχεδόν 3.000 κάτοικοι και η κατάσταση είναι πιο ανεπτυγμένη. Το όνομά του σημαίνει «δέντρα ελιάς» λόγω της παραγωγικής δραστηριότητας που συνέβαινε κάποτε εκεί.

Εικόνα 5 / Geologic features near the salt pans, Πηγή: Tripadvisor, Ιανουάριος 2013

Σε ένα οικογενειακό, λοιπόν, κλίμα επιλέχθηκε να μελετηθεί η υποδομή της εργασίας. Σε μια τοποθεσία ιδιαίτερης φυσικής ομορφιάς με παραδοσιακά χαρακτηριστικά και ανθρώπους που έχουν τον ίδιο στόχο με την παρούσα διπλωματική. Προσπαθούν, δηλαδή, να διατηρήσουν ζωντανές τις αλυκές, να διαιωνίσουν την ιστορία τους και να αναδείξουν την αξία τους. Η οικογένεια Cini συνεχίζει χειρωνακτικά την δημιουργία άλατος σε έναν σύγχρονο, γρήγορο και μηχανικό κόσμο. Με σεβασμό προς την λογική αυτή, η υποδομή καλείται να διευκολύνει την εργασία τους από την στιγμή που το αλάτι φτάνει στο στάδιο απομάκρυνσής του από τις αλυκές. Επιδιώκει να εκπληρώσει τις δικές τους ανάγκες, αλλά και όσων ασχολούνται με αυτό και δραστηριοποιούνται στην περιοχή.

Εικόνα 6 / Η κα. Cini σκουπίζει το αλάτι, Πηγή: Στιγμιότυπο εικόνας από το ντοκιμαντέρ «Tales from the island - The Salt farmers» του Tim Lewis

Όλα τα στοιχεία που προαναφέρθηκαν για τα χαρακτηριστικά της περιοχής και την ισχύουσα κατάσταση ενισχύουν την χρησιμότητα μιας κτιριακής δομής. Η απουσία ενός χώρου που να συγκεντρώνει τις ανάγκες των ανθρώπων του τόπου, είναι αισθητή. Η κατάσταση με τις παρούσες συνθήκες δυσκολεύει όσους εργάζονται και αποθαρρύνει τον κόσμο για επίσκεψη υποβαθμίζοντας, έτσι, την σημασία του. Σε έναν τόπο που χαρακτηρίζεται για την χειροποίητη παράδοση στην παραγωγή αλατιού δεν του αρμόζει να μείνει αναξιοποίητος. Χρειάζεται να γίνει γνωστό πως αυτή η παράδοση γενεών διατηρείται ακόμη χάρη σε μερικές οικογένειες. Μια από αυτές επιθυμεί να μοιραστεί τις εμπειρίες της σε όσους ενδιαφέρονται να γνωρίσουν περισσότερα για τον κόσμο του αλατιού και των αλυκών

Συνοπτικά, το πρόγραμμα και ο χαρακτήρας της υποδομής ορίστηκε μετά από μελέτη της τοποθεσίας παρέμβασης και των αναγκών των ανθρώπων της περιοχής. Το ΣΑΛΤΕΥΜ αποτελεί, κυρίως, ένα υπόσκαφο μουσείο για το αλάτι και τις αλυκές, αλλά διαθέτει, επίσης, βοηθητικούς χώρους για την παραγωγή του «λευκού χρυσού», όπως και χώρο εστίασης για άμεση κατανάλωσή του. Πέρα από το περιεχόμενο των χώρων του, η ίδια η κτιριακή δομή κρύβει στοιχεία άξια παρατήρησης. Το κτίριο, η μορφή του, ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός και η κατασκευή του, συνολικής έκτασης 2.310 τ.μ., αντανakλούν στοιχεία του πολιτισμού και της ιστορίας της χώρας και της περιοχής όπου βρίσκεται, για αυτό και υπάρχουν συνεχώς αναφορές, πληροφορίες, διαγράμματα και χάρτες από στοιχεία που ενέπνευσαν την δημιουργία του.

Μουσεία και ιστορικά αξιοθέατα της Μάλτας

Στο σημείο αυτό θα μπορούσε να γίνει μια συνοπτική αναφορά σε παρόμοιες παρεμβάσεις μουσείων και κέντρων επισκεπτών που υπάρχουν στα νησιά ήδη. Η αναζήτηση αυτή θα βοηθήσει στην χαρτογράφηση των σημείων πολιτιστικού ενδιαφέροντος και ιστορικής σημασίας. Συγκεκριμένα, όπως απεικονίζεται στον χάρτη για τα μουσεία και τα ιστορικά αξιοθέατα που δημιουργήθηκε με την βοήθεια του διαδικτυακού εργαλείου Google Maps, παρουσιάζονται κάποια μουσεία, ορισμένοι αρχαιολογικοί χώροι, ένα κέντρο επισκεπτών και εκπαιδευτικό κέντρο στο Γκόζο. Επικρατούν, ωστόσο, τα ιστορικά αξιοθέατα πολεμικής αρχιτεκτονικής που βρίσκονται σε αρκετά σημεία στην ακτογραμμή των νησιών.

Η ύπαρξη τόσων κτισμάτων οχυρωματικού χαρακτήρα σε καίρια σημεία κοντά στις ακτές, όπως φρούρια, πύργοι, οχυρά, κάστρα, υποδηλώνει την ανάγκη της χώρας για ασφάλεια και έλεγχο των εδαφών της κατά την περίοδο των πειρατικών επιδρομών. Η στρατηγική θέση της Μάλτας στην Μεσόγειο ενδιέφερε τους κατακτητές της εποχής. Όμως μετά την μόνιμη εγκατάσταση των Ιωαννιτών Ιπποτών και τα αμέτρητα αμυντικά έργα στα παράλια της, η τάξη άρχισε να αποκαθίσταται. Κάποια έργα διατηρούνται σε καλή κατάσταση και συντηρούνται, άλλα ενώ αντέχουν στον χρόνο, δεν υπάρχει επίβλεψη και μέριμνα για αυτά και άλλα έχουν αφαιρεθεί στο έλεος της φύσης και βρίσκονται σε ερειπιώδη κατάσταση.

Εντοπίζοντας έναν τόσο μεγάλο αριθμό οχυρώσεων αποδεικνύεται πως αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της ιστορίας και του χαρακτήρα της χώρας. Διαμορφώνουν την πολιτισμική της ταυτότητα και ορίζουν το πολιτιστικό της περιβάλλον. Λειτουργούν ως απομεινάρια μιας ταραχώδους εποχής, όπου η διαφύλαξη των εδαφών τους ήταν πρωταρχικής σημασίας και τα κτίσματα αυτά στέκουν, ακόμη, επιβλητικά να τη θυμίζουν.

Τόσο οι πολεμικές διαμορφώσεις, όσο και οι αρκετοί αρχαιολογικοί χώροι, πάνω και κάτω από το έδαφος δηλώνουν την πλούσια ιστορική και αρχιτεκτονική κληρονομιά του νησιού.¹⁰ Η πυκνότητα τόσων μνημείων συνδέεται με τις κουλτούρες πολιτισμών που έφεραν τις παραδόσεις τους κατά την διαμονή τους στην χώρα. «Διοικήθηκε διαδοχικά από Φοίνικες, Έλληνες, Καρχηδόνιους, Ρωμαίους, Βυζάντιους, Άραβες και τους Ιωαννίτες Ιππότες.»¹¹ Οι διαφορετικοί λαοί που έζησαν ανά περιόδους στα εδάφη της, της άφησαν μια μίξη πολιτισμικών στοιχείων, όπως και αρχιτεκτονικών στυλ, στα κτήριά της. Κυρίως στους δρόμους της πρωτεύουσας εύκολα εντοπίζονται και συνυπάρχουν στοιχεία της Μεσογειακής, Μεσαιωνικής, Βρετανικής και Αραβικής αρχιτεκτονικής. Στα προάστια το φαινόμενο δεν είναι τόσο έντονο, αλλά υπάρχει και εκεί.

¹⁰ Σύμφωνα με την επίσημη σελίδα της Unesco, εκτός από το γεγονός πως η πρωτεύουσα Βαλέτα έχει ανακηρυχθεί ως πόλη πολιτιστικής κληρονομιάς, αναφέρεται, επίσης, πως αποτελεί μια από τις περισσότερο ιστορικές περιοχές του κόσμου όπου συγκεντρώνεται τόσο μεγάλος αριθμός μνημείων σε τόσο μικρή έκταση.

¹¹ (Unesco)

Τοπογραφικό

Προϋποθέσεις
τοποθεσίας
παρέμβασης

Ακριβώς πάνω από τις αλυκές Leli tal-Melh, δίπλα στον δρόμο Triq Ix- Xwejni, σε μια εσοχή του βουνού επιλέγεται ο σχεδιασμός του SALLTEUM, της υποδομής που θα στεγάσει ένα μουσείο για το αλάτι και τις αλυκές. Η επιλογή της συγκεκριμένης τοποθεσίας προέκυψε μετά από προσπάθειες αναζήτησης των ιδανικών στοιχείων που χρειάζεται να διαθέτει το σημείο. Βασική προϋπόθεση ήταν να βρίσκεται κοντά στις αλυκές και να υπάρχει πρόσβαση απευθείας σε αυτές, ώστε να υποστηρίζει τις αναγκαίες λειτουργίες της παραγωγής. Ταυτόχρονα να μην βρίσκεται στον χώρο παραγωγής και να μην εμποδίζει τους ωφέλιμους βορινούς ανέμους, επομένως η θέση του κτιρίου να βρίσκεται νότια των αλυκών. Επίσης, να μην καταστρέφει το φυσικό περιβάλλον και να εγκατασταθεί σε αυτό με φιλικό τρόπο, αλλά να προσφέρει και θέαση των αλυκών από ψηλά και δυνατότητα παρατήρησής τους.

Τα στοιχεία αυτά ήταν ζητούμενα για να γίνει η τελική επιλογή, η οποία βρέθηκε στην φυσική εσοχή των πετρωμάτων του βουνού, που έχει το ρόλο χώρου στάθμευσης οχημάτων, μέχρι στιγμής. Στο τοπογραφικό σχέδιο αναπαρίσταται με το λογότυπο του SALLTEUM. Κατά την αναζήτηση του κατάλληλου σημείου για την δημιουργία της υποδομής μελετήθηκαν αρκετές επιλογές όμως, σε συνεργασία με τον επιβλέποντα, αποφασίστηκε η συγκεκριμένη.

Ανάλυση της
τοποθεσίας
παρέμβασης

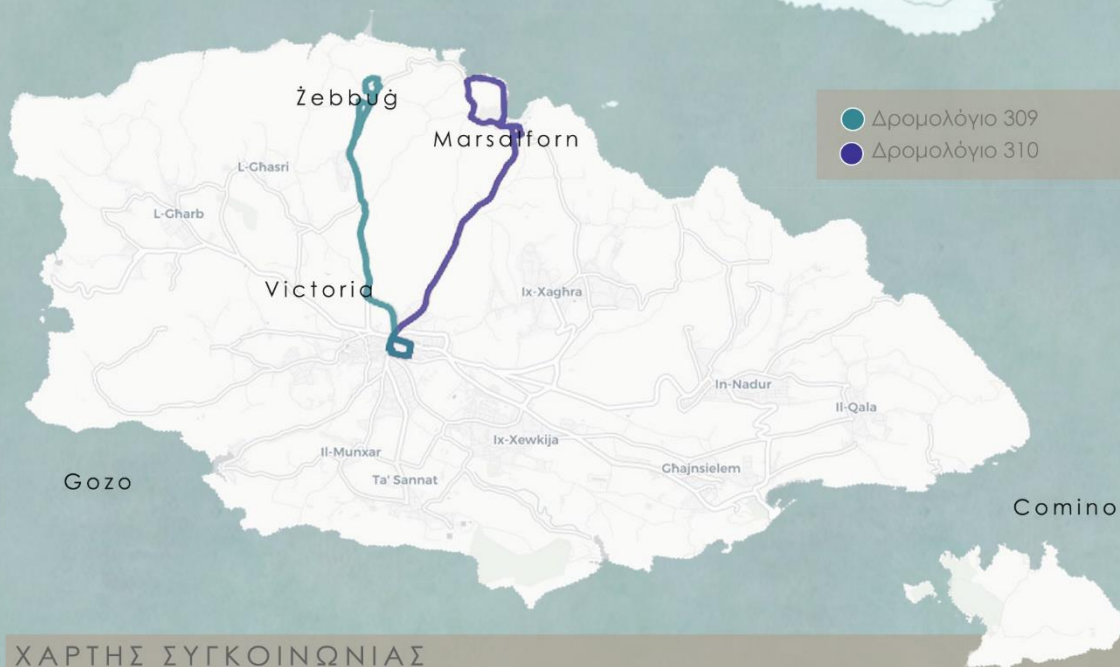
Γενικότερα, η τοπογραφία της τοποθεσίας παρέμβασης χαρακτηρίζεται από τα κάθετα κιτρινωπά πετρώματα ακριβώς δίπλα από τον δρόμο Triq Ix-Xwejni και την έντονη κλίση του λόφου, στην κορυφή του οποίου βρίσκεται το χωριό Zebbug. Καθώς βασική επιθυμία ήταν η όσο το δυνατόν λιγότερη επιβάρυνση του περιβάλλοντος, έγινε από νωρίς αντιληπτό, πως λόγω του λόφου είναι λιγότερα τα πιθανά σημεία για την δημιουργία της υποδομής. Όπως το φυσικό περιβάλλον με τις επίπεδες εκτάσεις υπέδειξε τον τρόπο κατασκευής των αλυκών, έτσι και στην προκειμένη φάση, η εσοχή του όγκου του βουνού, η διακοπή του κάθετου πέτρινου μετώπου, υποδεικνύει το σημείο παρέμβασης. Η εκμετάλλευση αυτού του «ανοίγματος» ενισχύει την διατήρηση της ισορροπίας στην λειτουργία των αλυκών και δεν τις επηρεάζει άμεσα. Επιπλέον, το γεγονός πως βρίσκεται στην αρχή της ακτογραμμής που είναι γεμάτη από λαξευμένα τηγάνια, καθιστά το κτίριο ως την υποδοχή στον «αρχαιολογικό χώρο» των αλυκών, ως την είσοδο στον «δρόμο του αλατιού».

ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ

ΧΑΡΤΗΣ ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑΣ

ΧΑΡΤΗΣ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΧΑΡΤΗΣ ΣΤΑΣΕΩΝ ΑΣΤΙΚΗΣ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Βικτόρια-Zebbug-Βικτόρια 850 μ.

Βικτόρια-Μάρσαλφορν-Βικτόρια 700 μ.

Για την εξυπηρέτηση του κόσμου που θα επιθυμεί να επισκεφθεί το μουσείο, συνετό θα ήταν να μελετηθεί ο τρόπος προσέγγισής του. Αρχικά, δεδομένης της τοποθεσίας του κτιρίου στο Γκόζο, η επικοινωνία με το νησί της Μάλτας επιτυγχάνεται με καράβι από το βορειότερο σημείο και λιμάνι της, Cirkewwa, προς το χωριό Mgarr στο Γκόζο, όπως φαίνεται στον Χάρτη προσβασιμότητας. Από εκεί υπάρχει αστική συγκοινωνία προς την πρωτεύουσα του νησιού, Βικτώρια, από όπου μπορεί κάποιος να χρησιμοποιήσει λεωφορείο, είτε για το Zebbug, είτε για το Qbajjar. Και στις δύο περιπτώσεις από την τελευταία στάση, των κυκλικών διαδρομών της συγκοινωνίας, χρειάζεται περίπου 10 λεπτά περπάτημα έως την υποδομή. Από το Zebbug που βρίσκεται στην κορυφή του λόφου, η διαδρομή έως την υποδομή είναι κατηφορική με θέα την Μεσόγειο, ενώ στην άλλη περίπτωση παραλιακή κατά μήκος του επαρχιακού δρόμου.

Σχεδιαστική πορεία

Αφού έγινε μια πρώτη ανάλυση της περιοχής και των χαρακτηριστικών της, σειρά έχει η εύρεση της λογικής σχεδιασμού και της ιδέας (concept) για το ΣΑΛΤΕΥΜ. Για να βρεθεί η μεθοδολογία που θα ακολουθηθεί, ώστε να προκύψει μια ολοκληρωμένη πρόταση, είναι χρήσιμο να αναφερθεί, πώς, όπως και στο ερευνητικό, «η ανάγνωση του τοπίου επιχειρήθηκε συνολικά, λαμβάνοντάς όσους το δυνατόν περισσότερους παράγοντες υπόψιν. Δεν προέκυψε απλώς ως η επιλεκτική παρατήρηση ενός χώρου». Έτσι και στην παρούσα εργασία, αναζητήθηκαν σφαιρικά τα χαρακτηριστικά που θα δημιουργήσουν την υποδομή.

Πηγές
έμπνευσης

Σε αρχικό στάδιο ζητούμενο ήταν η εύρεση του δισδιάστατου σχεδίου πάνω στο οποίο θα βασιστεί όλη η ιδέα για το κτίριο. Οι πηγές έμπνευσης προέρχονται κατά κύρια βάση από την ίδια την τοποθεσία που επιλέχθηκε. Οι πρώτες δοκιμές σχεδιασμού αποτελούν ένα αμάλγαμα από τις αποτυπώσεις των αλυκών, την φυσική διάβρωση του ασβεστόλιθου σε κυψελοειδείς σχηματισμούς, αλλά και από το ιστορικό υπόβαθρο του νησιού με τις υπόγειες κατασκευές.

Η κεντρική ιδέα που καθόρισε τις πρώτες χαράξεις και προσπάθειες έχει προέλευση από την δομή των αλυκών και τα μοναδικά πλέγματα και συστήματα γραμμών που έχουν τα διαχωριστικά τους. Ωστόσο, αναζητούνταν ο τρόπος που αυτές θα δημιουργούν κάτι διαφορετικό, κάτι καινούργιο. Σημαντικό ήταν, στην συνέχεια, το εύρημα της διάβρωσης στις πέτρες, τόσο της περιοχής, όσο και στα νησιά γενικότερα. Οι κυψελοειδείς μορφές των ασβεστολιθικών πετρωμάτων φέρουν την γεωλογική ονομασία των σχηματισμών tafoni.¹² Όπως φαίνεται στο διπλανό διάγραμμα με την αποτύπωσή τους, η ομοιότητα με τις οργανικής μορφής αλυκές είναι εμφανής. Το ιδιαίτερο, ωστόσο, συναντάται στην τομή τους, καθώς η αδρή επιφάνεια του ασβεστόλιθου μετατρέπεται σε μια καμπυλόμορφη γραμμή από μικρές και μεγάλες εσοχές. Αντίστοιχα, οι σχηματισμοί των κοιλοτήτων αυτών είναι παραπλήσιοι των τοιχωμάτων στις κατόψεις των υπόγειων χώρων που υπάρχουν κάτω από την γη του Γκόζο και της Μάλτας.

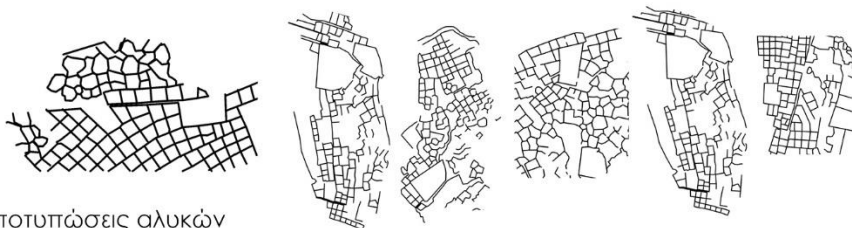
Παρόλο που οι αλυκές ενέπνευσαν τα πρώτα στάδια του σχεδιασμού, η διαμόρφωση των κατόψεων προέρχεται από μια μίξη αρκετών στοιχείων και ιδιαίτερα αυτό που τις ξεχωρίζει είναι η τοποθέτησή τους υπογείως. Βάσει των χώρων δημιουργίας αλατιού αναζητήθηκε η γραφή και ο τρόπος, με τον οποίο όλες αυτές οι μη παράλληλες, ούτε κάθετες γραμμές, διαμορφώνουν μια νέα ποιότητα χώρου. Η επιλογή για την υπόσκαφη κατασκευή του κτιρίου προήλθε πρώτα λόγω της μορφολογίας της επιλέξιμης περιοχής και δεύτερον λόγω της ιστορικής κληρονομιάς των νησιών σε υπόσκαφους χώρους. Συγκεκριμένα, παρατίθεται παρακάτω μια σύντομη αναφορά στην υπόγεια αρχιτεκτονική της χώρας, καθώς οι αρχαίες αυτές κατασκευές λειτούργησαν ως υπόδειγμα για την υποδομή.

¹² Πρόκειται για ένα είδος διάβρωσης πετρωμάτων σε ξηρές περιοχές ή σε αζωνικά περιβάλλοντα (με χαρακτηριστικά που δεν περιορίζονται σε μια κλιματική ζώνη) με αλμύρα. Οι συνθήκες που επικρατούν στην τοποθεσία, όπως υψηλές θερμοκρασίες, συνεχείς άνεμοι και η έκθεση στην ηλιακή ακτινοβολία, επιταχύνουν τον σχηματισμό των οπών στις επιφάνειες των βράχων και με την πάροδο του χρόνου το φαινόμενο εντείνεται.

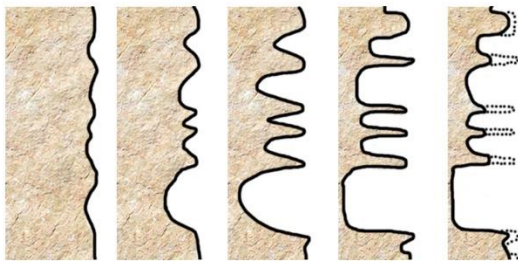
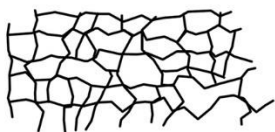
ΠΗΓΕΣ ΕΜΠΝΕΥΣΗΣ

Αποτυπώσεις αλυκών

Φυσική διάβρωση ασβεστόλιθου

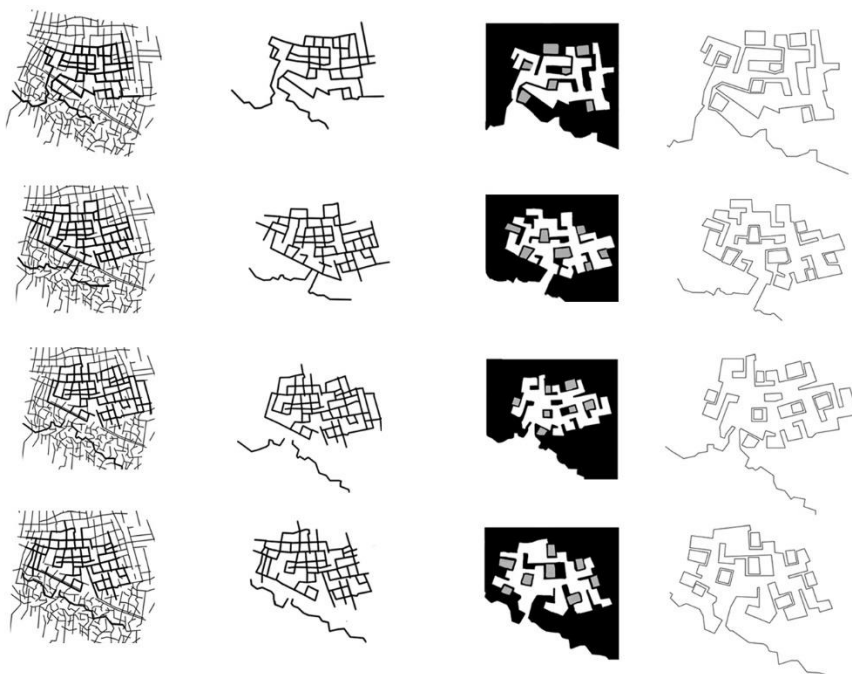
Υπόσκαφη αρχιτεκτονική

ΠΡΩΤΕΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ

Αρχικό σύστημα

Υπόγεια αρχιτεκτονική Μάλτας

Πρώτες μορφές
κατοίκησης

Για τους πρώτους αποίκους των Μαλτεζικών νησιών πριν από 5500 - 4500 χρόνια μπορεί να μην υπάρχουν αρκετές πληροφορίες, ωστόσο άφησαν ως κειμήλια μοναδικές υπερ-κατασκευές που στέκουν ακόμη.¹³ Τότε ξεκινάει η ιστορία του νησιού Γκότζο με μια ομάδα να φτάνει από την Σικελία στις Βορειοδυτικές ακτές του νησιού και να ζει σε σπηλιές στους λόφους. Προϊστορικοί μεγαλιθικοί ναοί, σπηλιές, υπόγειοι θάλαμοι και ολόκληρα συστήματα από κατακόμβες και τάφους απαρτίζουν μέρος της ιστορικής κληρονομιάς των νησιών. Οι πρώτες μορφές κατοίκησης ήταν κάτω από το έδαφος και δημιουργήθηκαν μέσω λάξευσης των μαλακών πετρωμάτων. Η πορώδης σύσταση του ασβεστόλιθου ήταν ιδανική για να χρησιμοποιήσουν το εσωτερικό της γης. Αρχικά, τα σπήλαια αυτά ήταν απαραίτητα για την επιβίωσή τους, αλλά αργότερα ανέπτυξαν τον πολιτισμό και τις πεποιθήσεις τους γύρω από χώρους λατρείας και μουσικές πρακτικές.

Το «Ιερό Νησί»

Δεν θεωρείται άδικα το «Ιερό Νησί», καθώς η αρχιτεκτονική της Μάλτας, και ιδιαίτερα εκείνης της εποχής, φέρει πλήθος κατασκευών θρησκευτικών χρήσεων. Σημειώνονται τα δύο πιο σημαντικά αξιοθέατα που σχετίζονται με την παρούσα εργασία, καθώς ενέπνευσαν με την κατασκευαστική λογική τους τον σχεδιασμό του μουσείου. Για παράδειγμα, το Hal Saflieni Hypogeum και οι κατακόμβες του Αγ. Παύλου αποτελούν τις πιο γνωστές, εκτενείς και καλά διατηρημένες υπόγειες κατακόμβες των νησιών. Χρονολογούνται από το 4000 π.Χ. το πρώτο και γύρω στο 3300 π.Χ. το δεύτερο υπόσκαφο σύμπλεγμα θαλάμων και περασμάτων. Το Hal Saflieni βρίσκεται στα προάστια της Βαλέτας και αποτελεί εξάισιο μηχανικό επίτευγμα για την εποχή δημιουργίας του, καθώς διαθέτει 3 επίπεδα χώρων με το βαθύτερο σημείο του να βρίσκεται στα 8 έως 10 μέτρα κάτω από το έδαφος.¹⁴ Συνεχώς λάξευαν στη γη νέα δωμάτια, εξυπηρετώντας χρήσεις ναού, κοιμητηρίου και αίθουσας για τελετές κηδειών. Αντίστοιχα, οι πρωτο-χριστιανικές κατακόμβες του Αγ. Παύλου, κάτω από την πόλη της Mdina, χρησιμοποιούνταν ως Ρωμαϊκό νεκροτάφειο. Αποτελούν δείγμα των υπόγειων στοών της χώρας και ένα κομμάτι τους έχει συντηρηθεί και είναι επισκέψιμο.

Οι νεκροπολιτείες αυτές, όπως και αρκετές μικρότερου μεγέθους, παρέμεναν θαμμένες για αιώνες στα εδάφη των νησιών. Με την ανακάλυψή τους φωτίστηκαν ξανά οι δεκάδες στενοί, οριακά αποπνικτικοί, διάδρομοι, τα αμέτρητα λαξευμένα στα βράχια δωμάτια τελετών και οι πετρόκτιστοι τάφοι. Παρατηρούνται οι χαμηλές αψίδες και οι πελώριες κολώνες που απέμειναν από την αφαίρεση των πετρωμάτων και φέρουν τα φορτία των ανώτερων πετρωμάτων οργανώνοντας τους χώρους. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι δύο περιπτώσεις αν συγκριθούν στην οριζόντια τομή τους. Η κάτοψη του Hypogeum διαθέτει καμπύλο περίγραμμα, η μορφή των χώρων είναι πιο οργανική σε αντίθεση με τα τετραγωνισμένα δωμάτια και στηρίγματα στις κατακόμβες του Αγ. Παύλου. Διαπιστώνεται πως δεν υπάρχει κάποια τυπολογία οργάνωσης και σχεδιασμού στην πρώτη περίπτωση, πως καμία αίθουσα δεν είναι ίδια, αφού διαφέρουν όλες σε μέγεθος, σχήμα και σύνδεση με τις υπόλοιπες. Στις κατακόμβες φαίνεται η στοίχιση των κολώνων σε τετράδες και η στοιχειώδης προσπάθεια οργάνωσης των διαδρόμων και των τάφων. Η χαρακτηριστική απόχρωση ώχρας του ασβεστόλιθου τύπου Globigerina που κυριαρχεί στον φλοιό

¹³ (VisitMalta)

¹⁴ (UNESCO, n.d.)

της Μάλτας ενισχύει την μυστικότητα και το υπερφυσικό αυτών των ανθρωπίνων δημιουργημάτων.

Το σύμπλεγμα νησιών της Μάλτας, του Γκόζο και Κομίνο διαθέτει μια αρχιτεκτονική κληρονομιά με ποικιλία πολιτισμικών επιρροών. Ακόμη και πάνω από το έδαφος, η Βαλέτα, σαν πρωτεύουσα, αναδεικνύει την ιστορικότητά της μέσα από τα πελώρια οχυρωματικά τείχη που κάποτε την προστάτευαν από εχθρικούς κατακτητές. Εκτός αυτών όμως, αντίστοιχες πρώιμες κατασκευές μεγάλης κλίμακας είναι οι μοναδικοί μεγαλιθικοί ναοί που υπάρχουν και έχουν χαρακτηριστεί ως Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO. Το πιο σημαντικό αξιοθέατο, που είναι σύμπλεγμα νεολιθικών ναών στο Γκόζο, ονομάζεται Τζγκαντία (Ġgantija) και αποτελεί ένα από τα πιο παλιά ελεύθερα στεκόμενα μνημεία παγκοσμίως. Χρονολογούμενο γύρω στο 3600 π.Χ. αποτέλεσε θρησκευτικός χώρος λατρείας και τελετών και αποτελείται από μεγάλα κομμάτια τοπικού ασβεστόλιθου. Ακόμη και σήμερα θαυμάζεται η μηχανική της κατασκευής του για τα δεδομένα της εποχής που χτίστηκε.¹⁵

ΥΠΟΓΕΙΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΜΑΛΤΑΣ

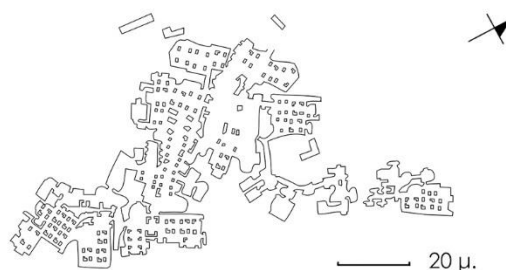
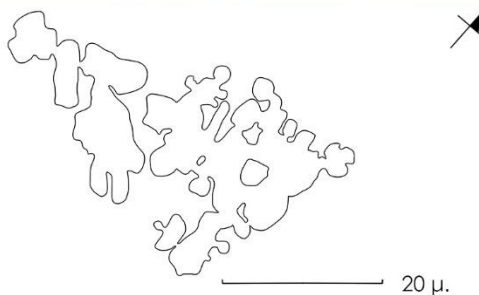

Hal Saflieni Hypogeum

Κατακόμβες του Αγ. Παύλου

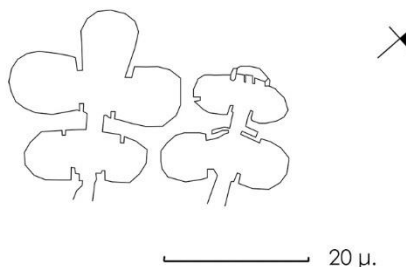
Περιγράμματα κατόψεων

ΜΕΓΑΛΙΘΙΚΟΙ ΝΑΟΙ

Ναοί Ġgantija

¹⁵ (Heritage Malta, n.d.)

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε αφορά, αρχικά, την διάσπαση του καννάβου των αλυκών σε κάθετες και οριζόντιες. Έγιναν κάποιες προσπάθειες, αλλά δεν οδήγησε κάπου αυτή η λογική. Έπειτα, με ορισμένες τροποποιήσεις και ανασχηματισμούς των ευθειών και τεθλασμένων γραμμών προέκυψε ένα νέο σύστημα και έγιναν προσπάθειες για να βρεθούν σχήματα και μορφές, όπως αναπαρίσταται στο σχεδιάγραμμα της σχεδιαστικής πορείας. Παράλληλα αναζητούνταν ο τρόπος ένταξης αυτού του ασαφούς, ακόμη, σχεδίου στο τοπίο, όπου στο σημείο αυτό αποφασίστηκε η κατασκευή του ως μερικώς ή εξ ολοκλήρου υπόσκαφο. Αυτό καθόρισε την λογική σχεδιασμού, τον τρόπο απεικόνισης και τον διαχωρισμό των εσωτερικών χώρων του κτιρίου από το έδαφος. Επίσης, χρειάζεται να αναφερθεί πως από τις πρώτες προσπάθειες σχεδιασμού λήφθηκε υπόψιν η ένταξη αιθρίων για την παροχή φυσικού φωτισμού και αερισμού στους υπόσκαφους χώρους.

Η εσωστρέφεια της υπόσκαφης κατασκευής συνδέεται ταυτόχρονα και με την τοπική αρχιτεκτονική. Λόγω του μεσογειακού κλίματος που επικρατεί στα νησιά τα παραδοσιακά κτίρια είναι σχεδιασμένα με προσανατολισμό προς την κεντρική εσωτερική αυλή για την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης. Όταν αργότερα τα σπίτια με αυλή αντικαταστάθηκαν από τα σπίτια σε σειρά και κεντρική όψη προς τον δρόμο, δημιουργήθηκε ένα δίπολο μεταξύ ενός συμβολικού «μπροστινού» μέρους για τον έξω κόσμο και ένα λειτουργικό «μέσα» για την ζωή της οικογένειας.¹⁶

Με την λογική αυτή επιλέγεται εν μέρει υπόσκαφη κατασκευή του κτιριακού όγκου και ένα μέτωπο, έναν τοίχο, που θα οριοθετεί το «εκτός» από το «εντός». Με τον σχεδιασμό πλήρων και κενών συνεχίστηκε η διαδικασία μέχρι την εύρεση του κατάλληλου σχεδίου. Τα σημεία που δόθηκε ιδιαίτερη βάση ήταν το όριο μεταξύ βουνού και χώρων, τα υποστυλώματα, τα αίθρια και το κύριο μέτωπο του κτιρίου. Ο σχεδιασμός του περιγράμματος της σύνθεσης προέκυψε με την προσθήκη ορθογώνιων ή τετράγωνων τμημάτων στα όρια των χώρων, έτσι ώστε να θυμίζουν δωμάτια που προεξέχουν από τον κύριο όγκο ή που λαξεύτηκαν μετέπειτα.

Για τον καλύτερο χειρισμό της τελικής σχεδιαστικής επέμβασης παρατηρήθηκαν οι κατόψεις από τα λαξευμένα υπόσκαφα των νησιών. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η αντίθεση από τις συνήθεις κατασκευές σε σχέση με την κλίμακα μεταξύ των μικρών χώρων και των υποστυλωμάτων τους. Εκτός των μεγάλων, κεντρικών αιθουσών, τα υπόλοιπα δωμάτια, συνήθως, είναι λιγοστών τετραγωνικών και οι διάδρομοι που τα συνδέουν στενοί. Βέβαια, στην περίπτωση της υπόσκαφης κατασκευής, λόγω της αφαίρεσης υλικού, αλλά και του υπερκείμενου βάρους, η ανάγκη για υποστυλώματα και τοιχία μεγάλων διαστάσεων είναι απαραίτητη.

Τα κατακόρυφα στοιχεία, αρχικά, ήταν πυκνά και μικρών διαστάσεων, ωστόσο λόγω της κατασκευής ως υπόσκαφο κρίθηκε ως βέλτιστη λύση να υπάρχουν λιγοστά και μεγαλύτερα. Σε αρκετές περιπτώσεις τα πελώρια τοιχία οριοθετούν τα αίθρια, τα οποία επίσης μεγαλώνουν προκειμένου να καλύπτουν τις ανάγκες των χώρων. Τέλος, η τεθλασμένη γραμμή του κύριου τοίχου που διαχωρίζει το εξωτερικό από το εσωτερικό περιβάλλον και αποτελεί και την μοναδική όψη της υποδομής, ακολουθεί την πορεία σχεδιασμού των υποστυλωμάτων. Επιλέγεται οι κύριοι πέτρινοι όγκοι να διακόπτονται από ελάχιστα ανοίγματα και ο τοίχος αυτός συνθετικά να αποτελεί ένα δυναμικό και χαρακτηριστικό στοιχείο της κάτοψης.

¹⁶ (Bianco, 2017)

Αρχιτεκτονικός Σχεδιασμός

Το θέμα προσπαθεί να προσεγγίσει την τόσων αιώνων ιστορία αρχιτεκτονικής στην Μάλτα, υπέργειας (όπως οι μεγαλιθικοί ναοί) και υπόγειας (όπως οι κατακόμβες), ως μέρος του πολιτισμού του συμπλέγματος των τριών νησιών, ως τεκμήριο του λαού που τα κατοικούσε και ως κληρονομιά ενός συνόλου πεποιθήσεων και θρησκευτικών λειτουργιών που θέλει να διατηρήσει. Επιδιώκεται να δημιουργηθεί μια νοηματική, αλλά και χωρική διασύνδεση μεταξύ του παρελθόντος και του παρόντος. Μέσω της μορφής, των γραμμών και των υλικών, το κτίριο χρειάζεται να αντανakλά τον χαρακτήρα της χώρας και της τοποθεσίας που βρίσκεται. Όπως προκύπτει από όλη την παραπάνω έρευνα, τα τρία χαρακτηριστικά πάνω στα οποία βασίστηκε η εργασία είναι οι υπόσκαφες κατασκευές, κατ' επέκταση η σύνδεση με το τοπίο και τέλος η κλίμακα.

Η ιδέα (concept) Στην αναζήτηση της μορφολογικής και σχεδιαστικής ιδέας για την υποδομή, η ιδέα (concept) ξεκινά από την λάξευση, την αφαίρεση υλικού για την δημιουργία για κάτι καινούργιο. Όπως στο παρελθόν, στην περιοχή, λάξευσαν τα επίπεδα πετρώματα για να κατασκευάσουν τις αλυκές για το αλάτι και έσκαψαν τα βράχια για να αποθηκεύσουν τα εργαλεία τους, έτσι και τώρα για τις ανάγκες της υποδομής, θα χρειαστεί να αφαιρεθεί πέτρινος όγκος.¹⁷ Αρχικά, με τις υπόσκαφες σπηλιές στα βράχια επιτυγχάνεται περισσότερη οικειότητα του ανθρώπου με την γη και το έδαφος. Σαν την αμεσότητα που χρειάζεται το αλμυρό νερό με το έδαφος και τον ήλιο για να δημιουργηθεί. Επιπλέον, με το κτίριο ως υπόσκαφο έμμεσα γίνεται αναφορά και στο ορυκτό αλάτι, το οποίο αποκτάται από τα αλατωρυχεία που βρίσκονται βαθιά κάτω από την γη.

Υποκείμενο σχεδιασμού Σημαντικό είναι το κτίριο να σχεδιαστεί ως ένα τοπόσημο για την περιοχή, ως ένας λειτουργικός χώρος για τους ντόπιους και ένα κέντρο που θα προσελκύει τον κόσμο να γνωρίσει περισσότερα για το αλμυρό υλικό που θα παράγεται λίγα μέτρα μακριά. Η οργάνωση των χώρων συνδέεται με τα δεδομένα της περιοχής και τις ανάγκες των χρηστών. Οι ανάγκες της επιλεγμένης περιοχής προκύπτουν πρώτον από τους αλυκάρους, στην συνέχεια από την τοπική κοινότητα και τέλος από τους επισκέπτες των νησιών. Σε αυτές τις ομάδες ατόμων, κυρίως, απευθύνεται το κτιριολογικό της υποδομής.

Κύρια όψη Πριν την ανάλυση της εσωτερικής οργάνωσης της υποδομής, χρειάζεται να γίνει η περιγραφή της εξωτερικής μορφής της, καθώς πρόκειται για την πρώτη εικόνα που σχηματίζει ο επισκέπτης πριν καν εισέλθει σε αυτή. Η διαμόρφωση του τοπίου καθιστά το κτίριο μη ορατό κατηγορίζοντας τον δρόμο από το χωριό Zebbug. Αυτό, όμως, δεν υποβαθμίζει την αξία αυτού που αντικρίζει κανείς, προσεγγίζοντάς το, μετά την στροφή στον κόλπο Χωεϋνί. Δίπλα από τις λείες, σμιλεμένες, πλαγιές του ορεινού όγκου εμφανίζεται η πελώρια πρόσοψη του SALTEUM. Μια μονολιθική, συμπαγής και στιβαρή κατασκευή που συγκροτεί την βασική και μοναδική όψη του.

¹⁷ Η αφαίρεση υλικού μπορεί να συμβεί είτε φυσικά με την μορφή της διάβρωσης από περιβαλλοντικούς παράγοντες είτε τεχνητά με την λάξευση, την σμίλευση, το σκάλισμα. Σε κάθε περίπτωση το έδαφος δέχεται κατεργασία και υπάρχει επέμβαση και αλλαγή της μορφής του. Ωστόσο, το υλικό που λαξεύεται χρησιμοποιείται μετέπειτα σε άλλες κατασκευές.

Πηγές
έμπνευσης

Πρόκειται έναν τοίχο ελάχιστης διάστασης 50 εκατοστών, ο οποίος ανά διαστήματα έχει προεξοχές, σπασίματα και συμπαγή κομμάτια πάχους άνω του ενός μέτρου. Ο σχεδιασμός του εμπνέεται από την τοποθεσία που είναι εγκατεστημένο και βρίσκει πολλές αναφορές από το φυσικό περιβάλλον των νησιών. Γενικότερα το Γκόζο φημίζεται για την άγρια φύση του και την άγονη γη του, τους δραματικούς σχηματισμούς ανεμοδαρμένων βράχων, αλλά και τη λιγοστή φύτευση που διαθέτει. Η διαμόρφωση των εδαφών του χαρακτηρίζεται από απόκρημνες πλαγιές, κατακόρυφα βράχια και γυμνές επιφάνειες των πετρωμάτων του. Εμπνέεται, λοιπόν, από το άγονο φυσικό τοπίο της περιοχής, αλλά και διαθέτει χαρακτηριστικά από τις ανθρώπινες επεμβάσεις σε αυτό.

Οι κάθετες πτυχώσεις και κάποιες κεκλιμένες πλευρές των εξογκώσεων, παραπέμπουν στα ασβεστολιθικά βράχια των ακτών των νησιών. Θυμίζουν την διάβρωση των πετρωμάτων και τις απόκρημνες άκρες με αποκολλημένα κομμάτια από τους γκρεμούς της Μάλτας που συναντούν κατακόρυφα την θάλασσα. Η διαρκής αλλοίωσή τους και ο κατακερματισμός τους σε συνδυασμό με την έντονη καθετότητα των όγκων είναι από τις βασικές πηγές έμπνευσης που συνθέτουν την μοναδική όψη του μουσείου. Στο διπλανό διάγραμμα γεωλογικών σχηματισμών παρουσιάζονται κάποιες από τις μορφές των πετρωμάτων στις ακτές των νησιών, κυρίως του Γκόζο.

Να προστεθεί πως κάποια στοιχεία των πετρωμάτων μεταφέρονται στον σχεδιασμό του εξωτερικού μετώπου με υπερβολή και ένταση. Το χαρακτηριστικό της μεγάλης κλίμακας έχει προέλευση από τους μεγαλιθικούς ναούς Ġgantija στο Γκόζο, ένα μνημείο άξιο θαυμασμού για την κατασκευαστική λογική του. Επίσης, το μέτωπο του κτιρίου θυμίζει βράχο από σκαμμένο λατομείο ή πελώριο τοίχο στα φρούρια. Μια μορφολογική ομοιότητα παρατηρείται μεταξύ των χώρων εξόρυξης πετρωμάτων και των κατακόρυφων φυσικά σμιλευμένων μετώπων. Η όψη των κάθετων πετρωμάτων τους διαθέτει σε διάφορα σημεία κάθετες ρωγμές, προεξοχές και εσοχές, αλλού λείες και αλλού τραχείς επιφάνειες.

Billingshurst σπήλαιο
Καθεδρική σπηλιά

Gozo

Γαλάζιο παράθυρο
Λιμνοθάλασσα

Żebbuġ

Victoria

Tal-Mixta σπηλιά

Σπηλιές Αγ. Μαρίας

Comino

Ta' Ċenċ γκρεμοί

Il-Blata tal-Melh

Mdina

Valetta

Sanap γκρεμοί

Malta

Marsaxlokk

Blue Grotto

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΓΕΩΛΟΓΙΚΩΝ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΩΝ

Ο τοίχος μοιάζει σε πρώτη όψη να διαχωρίζει το εξωτερικό περιβάλλον από το εσωτερικό και να «απομακρύνει» τον επισκέπτη από την πραγματικότητα εισάγοντάς τον σε έναν νέο, υπόγειο, κόσμο. Ωστόσο, σε βαθύτερη ανάλυση επιδιώκει μια πιο ουσιαστική ένωση με την ύλη και να εντάξει το κτίριο στο άγονο, βραχώδες τοπίο. Στην ουσία, προσπαθεί να συνδέσει τις δύο καταστάσεις και σημαντικό ρόλο σε αυτό έχουν τα λιγοστά ανοίγματα και οι είσοδοι.

Λόγω της έντονης μορφής του τοίχου και του συμβολισμού υλικότητας που διαθέτει, επιλέγεται οι τεράστιοι μονολιθικοί όγκοι να εμφανίζουν διαφορά στην υφή των πλευρών τους. Για να αποδοθούν οι έντονες κατακόρυφες ακμές και η καταγωγή των πετρωμάτων από εκσκαφή, οι μπροστινές όψεις των επιφανειών διαθέτουν κυψελώδης μορφή, ενώ οι άλλες πλευρές, όπως αποκόπηκαν από το βουνό, είναι λείες, επίπεδες. Το υλικό, βέβαια, δεν είναι άλλο από τον «τοπικό ασβεστόλιθο που πάντα χρησιμοποιούνταν ως το κυρίαρχο υλικό χτισίματος»¹⁸ στα νησιά, λόγω της ασβεστολιθικής σύστασης των πετρωμάτων τους και της άμεσης διάθεσής του από τα τοπικά λατομεία. Αποτελεί ξεκάθαρη επιλογή, όχι μόνο για τον παραπάνω λόγο ή εξαιτίας της αφαίρεσής του από το μέρος παρέμβασης και επαναχρησιμοποίησής του, αλλά επίσης είναι το υλικό, στο οποίο δημιουργήθηκαν, και από το οποίο λαξεύτηκαν, οι αλυκές.

¹⁸ (Rothert, και συν., 2007)

ΦΩΤΟΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΕΙΣΟΔΟΥ

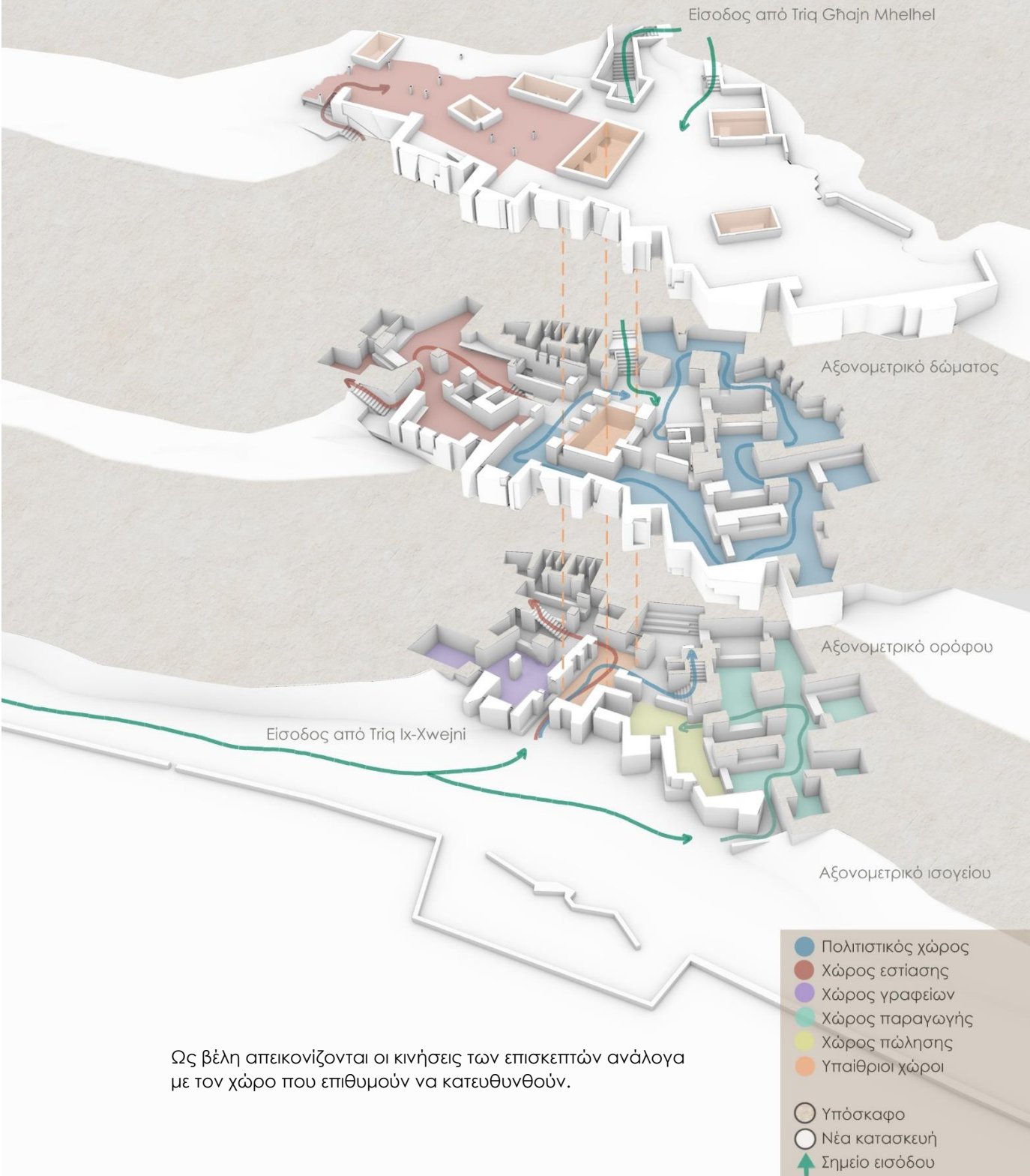
Οργάνωση των
χώρων

Λόγω του δημόσιου χαρακτήρα που επιλέγεται για την υποδομή, το κτίριο οργανώνεται σε τρία επίπεδα. Διαθέτει ισόγειο, όροφο και επισκέψιμο δώμα, ενώ η είσοδος σε αυτό μπορεί να γίνει από δύο κατευθύνσεις σε τρία σημεία ανοιγμάτων. Στο εσωτερικό του φιλοξενούνται χώροι γραφείων, παραγωγής και πώλησης στο ισόγειο, πολιτιστικοί χώροι, όπως οι εκθέσεις του μουσείου, αλλά και χώρος εστίασης στον όροφο, ενώ στους υπαίθριους χώρους ανήκουν το δώμα και τα αίθρια. Στο διπλανό Διάγραμμα οργάνωσης των χώρων αναπαρίσταται η τρισδιάστατη άποψη των ορόφων του κτιρίου σε μορφή αξονομετρικού σε έκρηξη.

Σενάριο
κίνησης

Αναλόγως το μέσο με το οποίο θα φτάσει ο χρήστης στο κτίριο, μπορεί να έχει πρόσβαση σε αυτό με δύο τρόπους. Το ΣΑΛΤΕUM διαθέτει δύο εισόδους, μια από τον δρόμο Triq Ix-Xwejni πάνω από τις αλυκές και μια από τον δρόμο Triq Għajh Mhelhel κατεβαίνοντας μια σκάλα στον λόφο. Η «κάτω» είσοδος αφορά όσους θα χρησιμοποιήσουν μέσα μαζικής μεταφοράς, όπως δημόσια συγκοινωνία έως το διπλανό χωριό Qbajjar και στην συνέχεια περπατώντας παραλιακά για 600 μέτρα, αλλά και όσους έχουν κινητικές δυσκολίες, καθώς υπάρχει απευθείας πρόσβαση στο κτίριο. Υπάρχει δυνατότητα χρήσης ανελκυστήρα, γιατί η κεντρική υποδοχή του ΣΑΛΤΕUM βρίσκεται στον όροφο, ανάμεσα από τον μουσειακό χώρο και το εστιατόριο. Όσο για την είσοδο από το βουνό δημιουργήθηκε για να εξυπηρετεί τα ιδιωτικά οχήματα, τα αυτοκίνητα και τα λεωφορεία, καθώς εκεί βρίσκεται ο χώρος στάθμευσης του κτιρίου.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΧΩΡΩΝ

Είσοδος Η είσοδος σε ένα κτίριο αποτελεί κομβικό σημείο του σχεδιασμού, καθώς καλείται να καλωσορίσει το άτομο σε αυτό. Όπως φαίνεται στο προηγούμενο διάγραμμα η είσοδος στο κτίριο από τον δρόμο των αλυκών γίνεται μέσω δύο ανοιγμάτων, ενός κύριου και ενός δευτερεύοντος, ανάλογα με τον λόγο επίσκεψης σε αυτό.

Η κεντρική είσοδος εισάγει τον επισκέπτη, πελάτη ή εργαζόμενο, μετά από μια μικρή υποδοχή, στο κεντρικό αίθριο. Ο ενδιάμεσος χώρος της υποδοχής μέχρι τον υπαίθριο χώρο λειτουργεί ως μεταβατικό σημείο μεταξύ των δύο διαφορετικών καταστάσεων, του εξωτερικού περιβάλλοντος και του ανοιχτού, υπόσκαφου, εσωτερικού αιθρίου. Στην περίπτωση του ΣΑΛΤΕΥΜ, είναι το άνοιγμα μέσω από το οποίο επιτυγχάνεται αυτή η σύνδεση. Πρόκειται για έναν χώρο που προσπαθεί να εντάξει ομαλά και να κατευθύνει τον επισκέπτη όπου εκείνος επιθυμεί. Εκτός από σύντομη στάση ή αναμονή, γίνεται ο διαχωρισμός των κινήσεων προς τους μουσειακούς χώρους, τον χώρο εστίασης, τους χώρους παραγωγής ή τους υποστηρικτικούς λειτουργικούς χώρους.

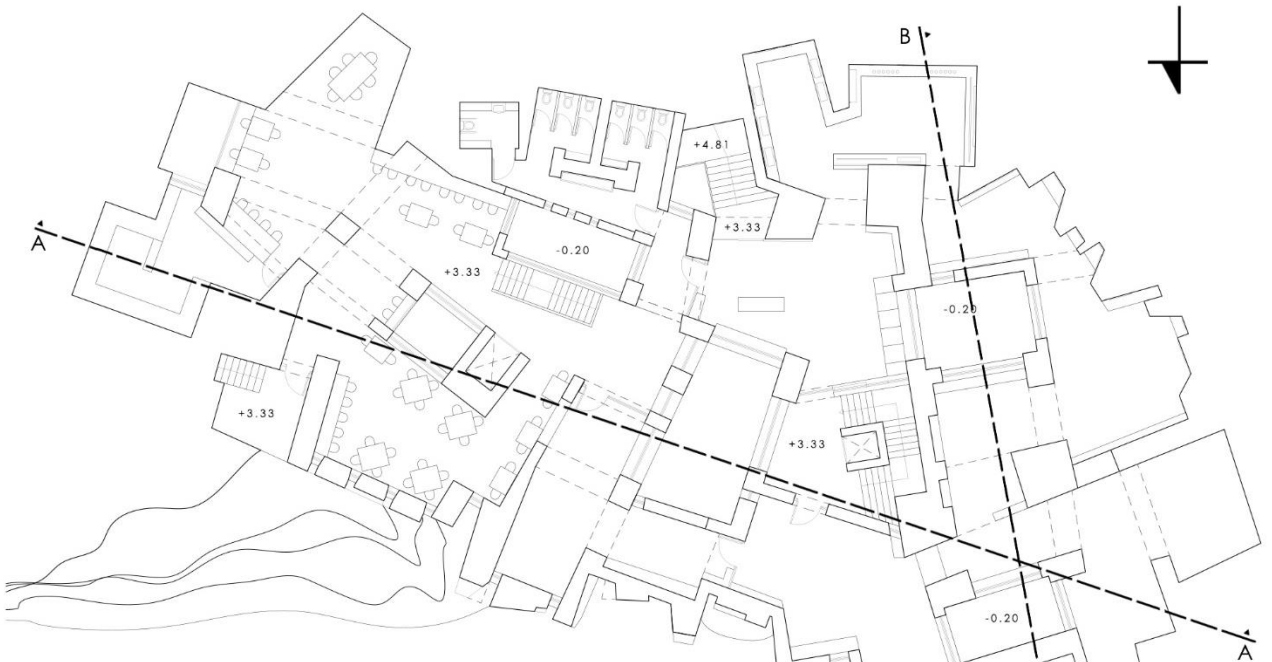
Αίθρια Από την μορφολογία άλλων υπόσκαφων χώρων, διαπιστώνεται πως χρησιμοποιείται η λογική των αλληλοσυνδεόμενων δωματίων και η διάταξή τους γύρω από κεντρικούς «πυρήνες». Για την παρούσα εργασία η οργάνωση των χώρων γίνεται γύρω από ένα κεντρικό αίθριο, το οποίο συμβάλλει στην λειτουργικότητα της κατασκευής κάτω από το έδαφος και στον καθορισμό των κινήσεων των χρηστών. Η ιδέα των αιθρίων υπάρχει στο κτήριο σε άλλα τέσσερα σημεία στο ισόγειο, εκτός από το κεντρικό της εισόδου, ενώ προστίθενται άλλα δύο στον όροφο για την κάλυψη της ανάγκης των χώρων σε φυσικό αερισμό και φωτισμό, λόγω αύξησης τετραγωνικών. Τα ανοιχτά αίθρια διοχετεύουν ηλιασμό στο εσωτερικό από ελεύθερα ανοίγματα στο δώμα, ενώ στους ορόφους τοποθετούνται κάθετα υαλοστάσια για έλεγχο και προστασία. Επιπλέον, ενισχύουν την οπτική σύνδεση μεταξύ των υπόλοιπων χώρων και ορόφων του κτιρίου. Δημιουργούν την αίσθηση πως ο χώρος είναι μεγάλος, ώστε να μην προκαλείται κλειστοφοβία στους επισκέπτες, λόγω της υπόγειας θέσης του κτιρίου. Γύρω τους, υπάρχουν διάδρομοι που συνδέουν τις λειτουργίες μεταξύ τους.

Συγκεκριμένα, αν κάποιος ενδιαφέρεται για επίσκεψη στο μουσείο χρειάζεται να κατευθυνθεί προς το κεντρικό κλιμακοστάσιο στα δεξιά, μέσω του οποίου θα ανέβει στον όροφο, όπου βρίσκεται η κεντρική υποδοχή. Για το εστιατόριο, τα γραφεία διαχείρισης και τις τουαλέτες η είσοδος είναι στο βάθος του χώρου στα αριστερά. Περνώντας το άνοιγμα, υπάρχει στο κέντρο η λαξευτή σκάλα που οδηγεί στο υπόσκαφο εστιατόριο, στα αριστερά οι χώροι γραφείων και στα δεξιά οι υγροί χώροι του κτιρίου. Αντίθετα, οι βοηθητικοί χώροι παραγωγής και το κατάστημα βρίσκονται στα δεξιά. Στους χώρους αυτούς μπορεί να γίνει είσοδος του επισκέπτη - αλυκάρου και από την δευτερεύουσα είσοδο στα δεξιά του βασικού τοίχου. Δημιουργήθηκε για την διευκόλυνση των ανθρώπων των αλυκών και την απευθείας πρόσβασή τους στους χώρους παραγωγής.

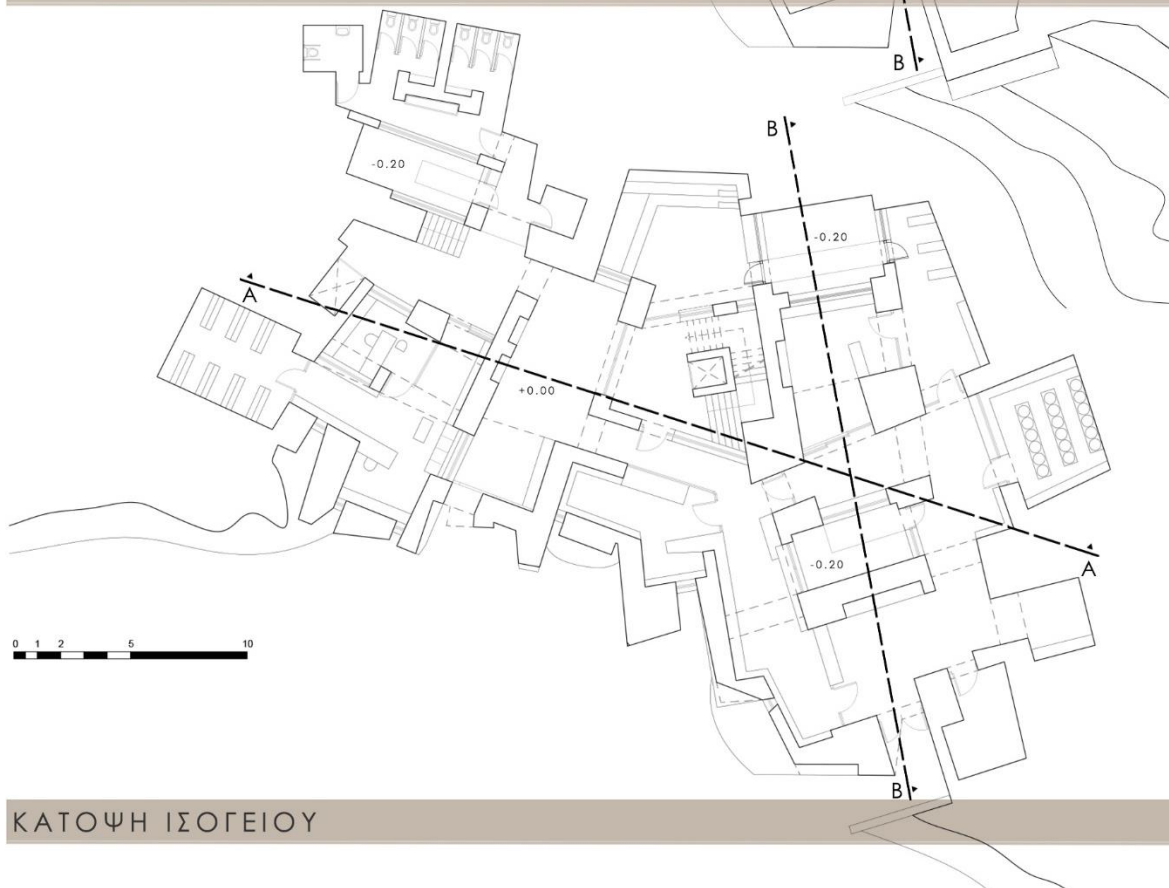
Στο διπλανό σχέδιο του κτιριολογικού προγράμματος απεικονίζονται με αρίθμηση οι χώροι του κτιρίου και αναγράφεται η χωρητικότητά τους σε τετραγωνικά μέτρα. Αναφέρεται πως η επιφάνεια του ισόγειου συνολικά είναι 580 τ.μ., του ορόφου 880 τ.μ., ενώ το δώμα καταλαμβάνει έκταση 850 τ.μ. Αφού παρουσιάστηκαν διαγραμματικά οι χώροι, στην συνέχεια ακολουθούν τα αρχιτεκτονικά σχέδια της πρότασης, ενώ ακολουθεί περιγραφή τους.

ΚΤΙΡΙΟΛΟΓΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

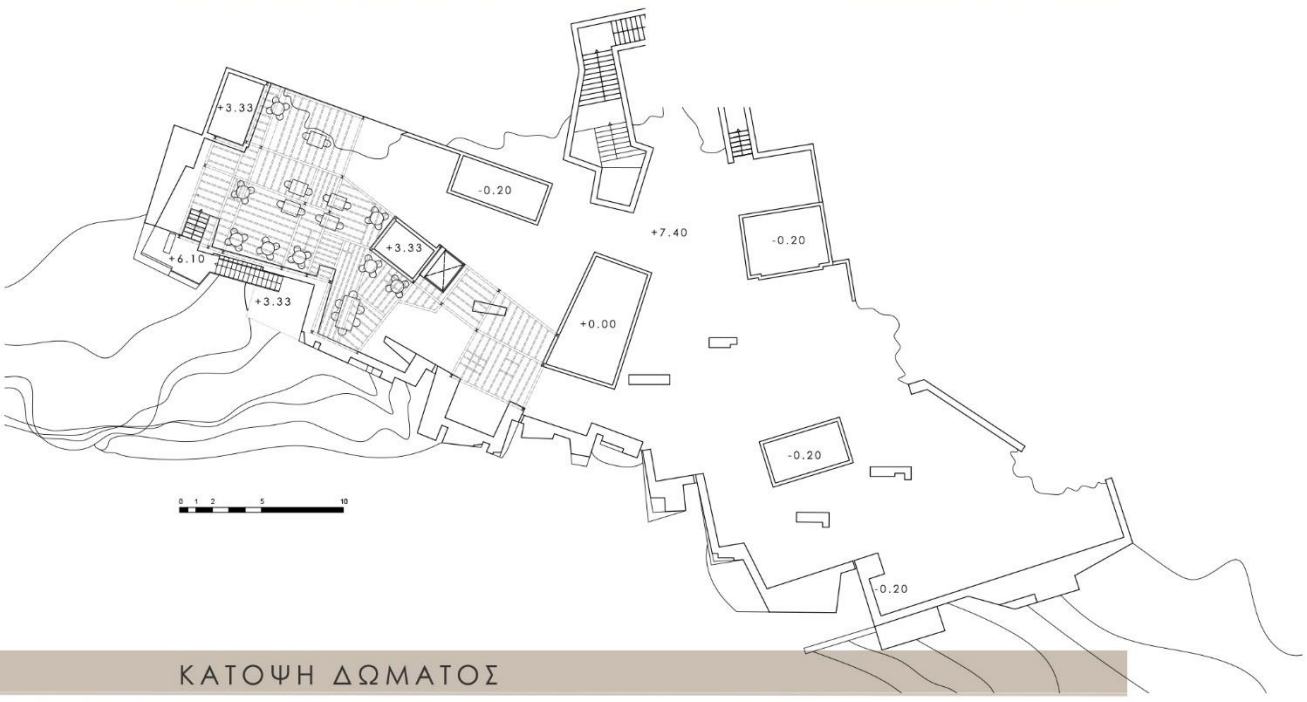
ΚΑΤΟΨΗ ΟΡΟΦΟΥ

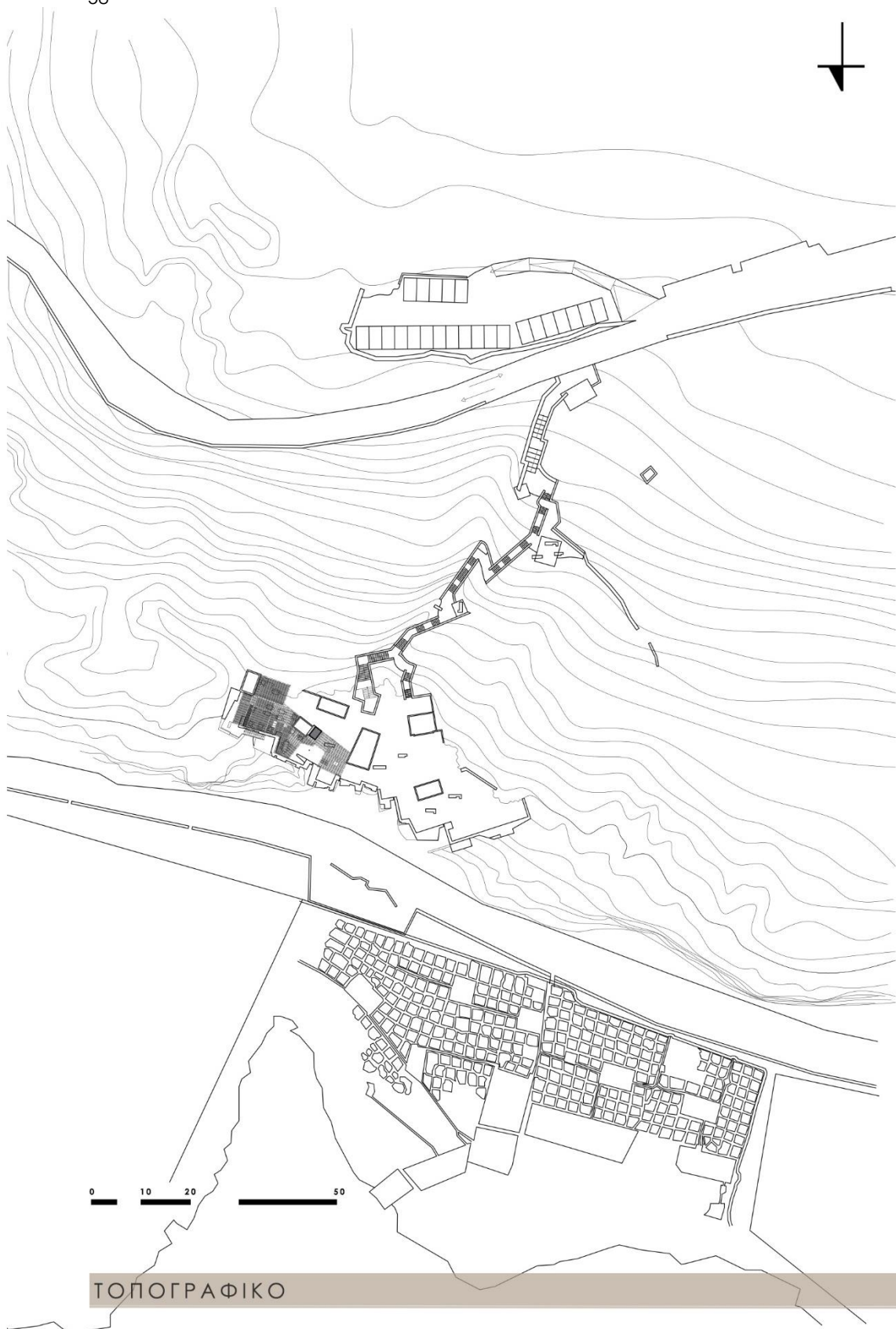
ΚΑΤΟΨΗ ΙΣΟΓΕΙΟΥ

ΑΠΟΨΗ ΚΤΙΡΙΟΥ

ΚΑΤΟΨΗ ΔΩΜΑΤΟΣ

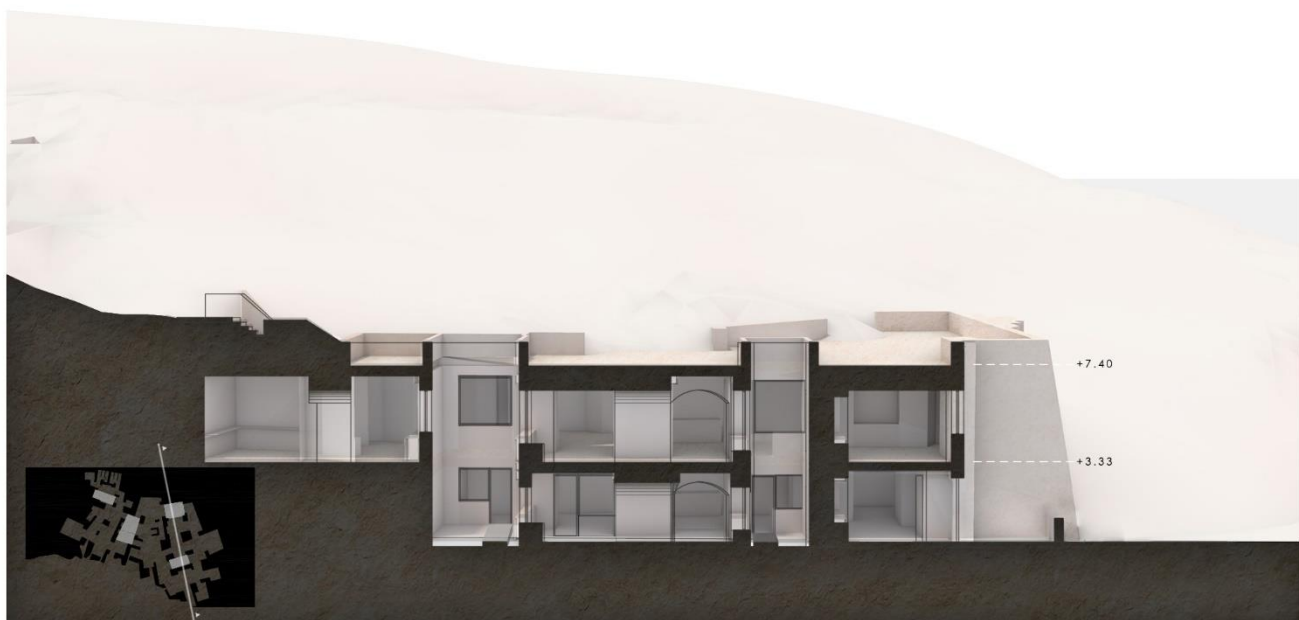
ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΟ

ΚΥΡΙΑ ΟΨΗ

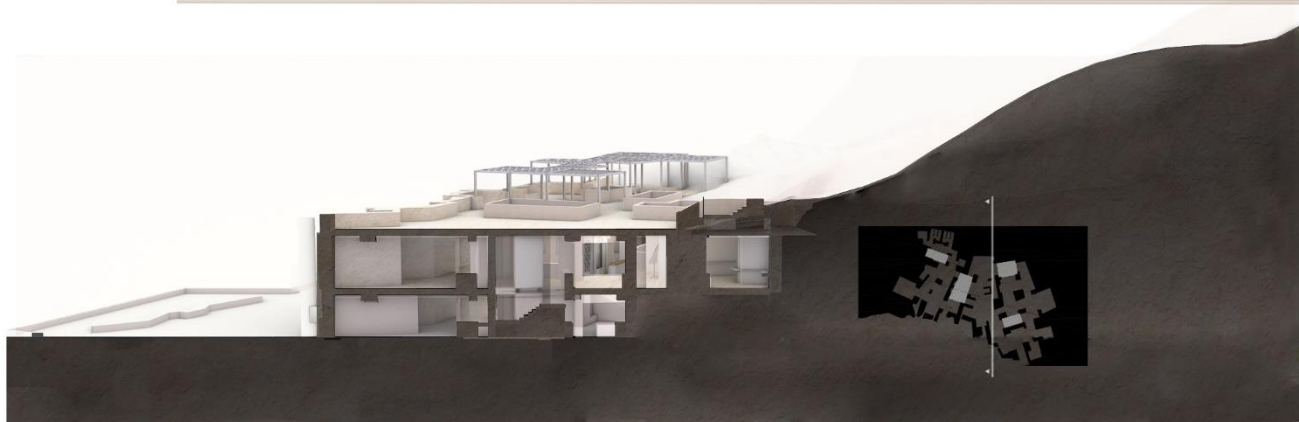
TOMH A-A

ΤΟΜΗ Β-Β

ΤΟΜΗ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΑΙΘΡΙΟΥ

ΤΟΜΗ ΣΕ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ

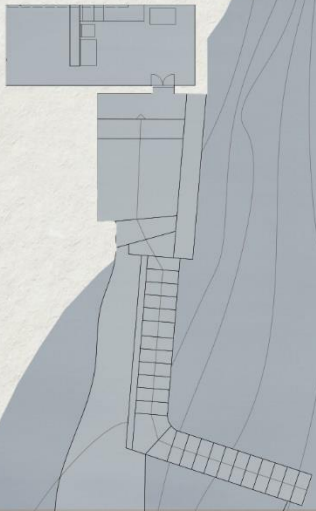
Στην συνέχεια, για να διασαφηνιστεί το περιεχόμενο των χώρων του κτιρίου, ακολουθεί σύντομη ανάλυση κάποιων σημείων που εντοπίστηκαν κατά την διάρκεια της έρευνας, καθώς βοήθησαν στην μορφοποίηση του προγράμματος, στον σχεδιασμό και στην μορφολογία όχι μόνο των χώρων, αλλά και την σύνδεση του κτιρίου με το περιβάλλον του.

Αποθήκες αλατιού

Οι άνθρωποι που διαχειρίζονται τις αλυκές έχουν έλλειψη χώρου αποθήκευσης των εργαλείων τους, όπως και του παραχθέντος προϊόντος. Από ηλεκτρονική συνομιλία με την κα. Josephine Xuegeb που διαχειρίζεται, πλέον, η ίδια με τον σύζυγό της τις αλυκές Leli tal-Melh, έγινε κατανοητός ο ρόλος των τόσων μικρών πορτών που είχαν παρατηρηθεί, κατά την διάρκεια της έρευνας, στα πετρώματα. Κατά μήκος της ακτής από τον κόλπο Xwejnī έως το Billingshurst Cavern¹⁹ υπάρχουν αρκετά ανοίγματα, καθώς ασφαλίζουν τις αποθήκες αλατιού που έχουν σκαφτεί στα βράχια. Όπως συγκεκριμένα αναφέρει «στο παρελθόν ο τωρινός δρόμος δεν υπήρχε. Έτσι, επιτράπηκε στους «αγρότες αλατιού» να σκάψουν στα βράχια για να φυλάξουν το αλάτι τους αφού το συλλέξουν, όπως και τα εργαλεία τους. Τώρα χρησιμοποιούνται για να αποθηκεύσουν μόνο τον εξοπλισμό τους, όπως σκούπες, βούρτσες, σωλήνες, κουβάδες κλπ. Το αλάτι το μεταφέρουν σε κατάλληλες αποθήκες, καθώς το ποσοστό υγρασίας σε αυτές τις σπηλιές είναι πολύ υψηλό.» Στον χάρτη αποθηκών αλατιού φαίνονται τα σημεία όπου συναντώνται πόρτες και ανοίγματα σε μήκος ενός χιλιομέτρου. Οι υπόσκαφοι χώροι δίπλα στον δρόμο έχουν κλειστεί με πόρτες, ενώ πιθανολογείται κάποιες τρύπες κάτω από το επίπεδο του δρόμου που πλέον είναι τελείως ανοιχτές, κάποτε να είχαν και αυτές ρόλο αποθήκης αλατιού. Από τις υπόλοιπες θύρες, όπως φαίνεται από το Google Street view και από αναρτημένες εικόνες διαφόρων χρηστών που επισκέφθηκαν την περιοχή, οι περισσότερες χρησιμοποιούνται ακόμη.

Συγκεκριμένα, βαμμένη σε χρώμα μπλε είναι η πόρτα του υπόσκαφου καταστήματος αλατιού Leli tal-Melh. Από φωτογραφίες του μαγαζιού-αποθήκης που έστειλε η κα. Josephine έγινε η αποτύπωσή του σε κάτοψη, ώστε να γίνει καλύτερα αντιληπτό πως είναι το εσωτερικό μιας από τις αποθήκες. Οι διαστάσεις και το ύψος της έχουν τις ελάχιστες αναγκαίες αποστάσεις, ίσα ίσα να χωράνε τα βασικά αντικείμενα που χρειάζονται συχνά. Παλαιότερα δεν υπήρχαν τα κατάλληλα εργαλεία, ώστε να μπορούν να αφαιρέσουν περισσότερο υλικό για την δημιουργία χώρου και η διαδικασία της εκσκαφής ήταν δύσκολη. Το ίδιο ισχύει, επίσης, για τη λάξευση των αλυκών στα βράχια. Όπως παρατηρείται στο εσωτερικό του μαγαζιού, το υπόσκαφο είναι ορθογωνικό με ένα πέτρινο διαχωριστικό τοίχιο διαφοροποιώντας τον κυρίως χώρο του καταστήματος από την αποθήκη των εργαλείων στο βάθος. Σε ερώτηση που απευθύνθηκε στην ιδιοκτήτρια των αλυκών αν γνωρίζει κάτι για την διαρρύθμιση των άλλων υπόγειων αποθηκών, η απάντησή της ήταν πως «οι σπηλιές είναι όλες διαφορετικές σε σχήμα». Γεγονός που δικαιολογείται, λόγω της φύσης της κατασκευής κάτω από το έδαφος. Η φράση αυτή στην συνέχεια θα αποτελέσει σημαντικό στοιχείο του σχεδιασμού των χώρων του μουσείου.

¹⁹ Στο σημείο Billingshurst Cavern υπάρχει μια υποβρύχια σπηλιά που αποτελεί τοποθεσία ιδιαίτερου ενδιαφέροντος κυρίως για καταδύτες.

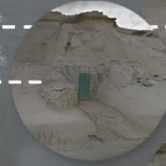
Κατάστημα Leli Tal-Melh

ΚΑΤΟΨΗ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΑΠΟΘΗΚΗΣ ΛΕΛΙ ΤΑΛ-ΜΕΛΗ

Billingshurst Cavern

Leli tal-Melh

Xwejni Bay

ΧΑΡΤΗΣ ΑΠΟΘΗΚΩΝ ΑΛΑΤΙΟΥ

Το θέμα της αποθήκευσης λύθηκε με την δημιουργία χώρων κάτω από το έδαφος. Δεν υπάρχουν, ωστόσο, πληροφορίες για το πως αντιμετωπίζουν άλλες απαραίτητες λειτουργίες που σχετίζονται με την παραγωγή. Δημιουργούνται ερωτήματα, για παράδειγμα, για το ζύγισμα των σάκων αλατιού, τον έλεγχο της ποιότητάς του και τον καθαρισμό του. Ίσως εμπειρικά γνώριζαν την ποσότητα που χωράει ένας σάκος, όπως επιπλέον από την ευκρίνεια των κόκκων του άλατος να καταλάβαιναν και την καθαρότητά του. Στα πλαίσια μιας κατασκευής σύγχρονων απαιτήσεων είναι κρίσιμο αυτές οι λειτουργίες να προστεθούν στο κτιριολογικό της υποδομής.

Οι ανθρώπινες δραστηριότητες δυσχεραίνουν ολοένα και περισσότερο τις περιβαλλοντικές συνθήκες και τα νερά της Μεσογείου μολύνονται συνεχώς από όσες λαμβάνουν χώρα στις ακτές της. Μπορεί η Μάλτα να βρίσκεται ανάμεσα στις πρώτες χώρες με τα πιο καθαρά νερά στην Ευρώπη²⁰, ωστόσο αυτό δεν υποβιβάζει την σημασία του προληπτικού ελέγχου κάθε παρτίδας αλατιού. Μοναδική ενέργεια θα είναι ο έλεγχος της ποιότητάς του για περισσότερη ασφάλεια και σε περίπτωση ανάγκης ο καθαρισμός του, χωρίς να υποστεί κάποιου άλλου είδους επεξεργασία. Στοιχίματα είναι το πλήρως ανεπεξέργαστο αλάτι, όπως ακριβώς ισχύει έως τώρα, όπως ισχύει τόσα χρόνια, χωρίς τεχνητό ψήσιμο ή τρίψιμό του.

Χώροι παραγωγής Στην ουσία σχεδιάζονται χώροι υποστηρικτικών χρήσεων για την διαχείριση του αλατιού μετά την συλλογή του. Συγκεκριμένα, δημιουργείται χώρος προσωρινής αποθήκευσης του προϊόντος, όπως και των εργαλείων παραγωγής του, χώρος ζυγίσματος, κελάρι αποθήκευσης ποσότητας αλατιού, χώρος ελέγχου ποιότητας, καθαρισμού και συσκευασίας, καθώς και κατάστημα πώλησής του. Οποιοσδήποτε παράγει αλάτι στην τριγύρω περιοχή θα μπορεί να χρησιμοποιεί τις λειτουργίες αυτές, οι οποίες θα είναι επισκέψιμες και από το κοινό, ώστε να κατανοήσουν τις ανάγκες της παραγωγής στην σημερινή εποχή.

Η διάταξη των λειτουργιών που αφορούν την παραγωγή σχετίζεται με την διαδικασία που χρειάζεται το αλάτι από την συλλογή του μέχρι την συσκευασία του. Οι χώροι βρίσκονται σε ξεχωριστές «αίθουσες» και περιμετρικά από ένα αίθριο. Συνδέονται με έναν διάδρομο, καθώς αποτελούν μέρος της έκθεσης του μουσείου και είναι επισκέψιμοι από το κοινό. Ειδικότερα, το προϊόν με την είσοδο του αποθηκεύεται προσωρινά, μέχρι να ζυγιστεί και να μεταφερθεί στο κελάρι. Η αποθήκη των εργαλείων βρίσκεται κοντά στην είσοδο, ώστε οι κουβάδες, οι βούρτσες, η αντλία για το θαλασσινό νερό και οι σωλήνες μεταφοράς του προς τις θερμάστρες να είναι προσιτά για χρήση από όσους ασχολούνται με το αλάτι.

Εκτός των χώρων παραγωγής, στο ισόγειο συναντώνται κυρίως οι υποστηρικτικές λειτουργίες του κτιρίου. Υπάρχει χώρος πολλαπλών χρήσεων για την διεξαγωγή εκδηλώσεων, ομιλιών ή συνεδρίων, τα γραφεία διαχείρισης του κτιρίου, αίθουσα αρχείου του μουσείου, μηχανοστάσιο, αποθήκη, τουαλέτες και τα δύο κλιμακοστάσια. Ο πολυχώρος, οι τουαλέτες και ο χώρος ελέγχου και καθαρισμού του αλατιού επικοινωνούν, επίσης, κατευθείαν με αίθριο, όπου επιτρέπεται η πρόσβαση. Επίσης, με τον τρόπο αυτό θα είναι εφικτός και ο καθαρισμός τους, καθώς προτείνεται η τοποθέτηση εκθεμάτων ή έργων που σχετίζονται με τις εκθέσεις

²⁰ Σύμφωνα με έρευνα από τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος για την ποιότητα των υδάτων κολύμβησης κατά το έτος 2019 (Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος, 2020)

του μουσείου, ώστε να κοσμοούν τον χώρο. Η βασική προϋπόθεση είναι να αντέχουν σε εξωτερικές συνθήκες.

Ανεβαίνοντας στον όροφο από το κεντρικό κλιμακοστάσιο, ο επισκέπτης οδηγείται στην κύρια υποδοχή του ΣΑΛΤΕUM, στον χώρο από όπου ξεκινά η μόνιμη έκθεση του μουσείου. Εδώ επίσης καταλήγει η εξωτερική σκάλα από την «πάνω» είσοδο, που ξεκινά από τον δρόμο Τρία Γθαηη Mhelhel και κατηφορίζει την πλαγιά του βουνού. Εκτός από το γραφείο έκδοσης εισιτηρίων, υπάρχει το σημείο πληροφόρησης και ένας μικρός χώρος αναμονής ανάμεσα στα δύο αίθρια. Στον χώρο αυτό υπάρχουν σημαντικά ενημερωτικά στοιχεία για το κτίριο και το μουσείο.

Χώρος
εστίασης

Κατευθυνόμενος κανείς προς τα αριστερά συναντά ένα αίθριο, πίσω του οποίου βρίσκονται οι τουαλέτες του ορόφου, ενώ συνεχίζοντας με την ίδια κατεύθυνση συναντά το δεύτερο κλιμακοστάσιο και τον χώρο εστίασης. Το ΣΑΛΤΕUM, εκτός από μουσείο, αποτελεί ένα κέντρο πολιτισμού για το κοινό. Άλλος ένας τρόπος γνωριμίας ενός τόπου μπορεί να επιτευχθεί μέσω των τοπικών γεύσεων και του φαγητού. Όταν, δε, συνδυάζεται με το ποιοτικό, τοπικό αλάτι, τότε δημιουργούνται πιάτα της Γκοζιτανικής κουζίνας που ο επισκέπτης αξίζει να δοκιμάσει, προκειμένου να έχει μια πιο ολοκληρωμένη εμπειρία από το νησί. Αυτή είναι η ιδέα για την προσθήκη ενός εστιατορίου στο κτιριολογικό πρόγραμμα. Η επιθυμία, ώστε να μπορούν να γευτούν αυτό το χειροποίητο προϊόν σε παραλλαγές των παραδοσιακών πιάτων της περιοχής.

Το εστιατόριο σχεδιάστηκε με την λογική να μπορεί να προσφέρει εναλλακτικές χώρων. Για τις ανάγκες του εστιατορίου προστέθηκαν, στα ήδη υπάρχοντα, άλλα δύο αίθρια στην κάτοψη, όπως και ανοίγματα στην εξωτερική όψη. Για παράδειγμα, το μεγαλύτερο μέρος του είναι υπόγειο και προσφέρει αυτή την ιδιαίτερη εμπειρία για φαγητό κάτω από την επιφάνεια της γης. Αν κάποιος, ωστόσο, επιθυμεί να βρίσκεται σε κλειστό χώρο, αλλά να έχει και θέα προς την θάλασσα, υπάρχει και αυτή η δυνατότητα. Άλλη μια επιλογή για θέα σε εξωτερικό, υπαίθριο χώρο είναι στο επισκέψιμο δώμα υπό την σκιά ενός σκιάστρου. Συνολικά, το υπόσκαφο τμήμα 140 τ.μ. του χώρου εστίασης μπορεί να καλύψει θέσεις 60 ατόμων, ενώ στην ταράτσα σε 100 τ.μ., 56.

Δώμα

Στους υπαίθριους χώρους του κτιρίου συγκαταλέγεται το, βατό και επισκέψιμο στο κοινό, δώμα. Η πρόσβαση σε αυτό επιτυγχάνεται σε δύο πλευρές, από δύο σκάλες, αλλά και από έναν ανελκυστήρα. Ο επισκέπτης είτε κατεβαίνοντας τον λόφο, είτε ανεβαίνοντας από το εστιατόριο μπορεί να περιπλανηθεί στην οροφή του κτιρίου ή να απολαύσει την θέα της λαξευμένης ακτογραμμής και την Μεσόγειο θάλασσα σε συνδυασμό με ένα γεύμα στον χώρο εστίασης. Ο χώρος στάθμευσης τοποθετείται στην κορυφή του βουνού, για να μην ενοχλεί ούτε στην θέαση, ούτε στην κυκλοφορία τον δρόμο των αλυκών. Είναι ικανός να χωρέσει 24 αυτοκίνητα, ενώ έχει προβλεφθεί θέση και για λεωφορείο. Τα 102 σκαλοπάτια της λαξευτής, στην φυσική κλίση του βουνού, σκάλας οδηγούν στο δώμα, αλλά υπάρχει και άλλη μια μικρότερη που οδηγεί στην υποδοχή. Το πάτωμα δημιουργείται από πλάκες τσιμέντου σε κιτρινωπή απόχρωση, οι οποίες χωρίζονται μεταξύ τους με αρμούς, η χάραξη των οποίων ακολουθεί την λογική σχεδιασμού του στεγάστρου.

Στέγαστρο Όπως και στο υπόλοιπο οικοδόμημα, έτσι και το στέγαστρο αποτελεί μια παράφραση στοιχείων του περιβάλλοντος. Στην ουσία, ευθείες παράλληλες και μη δημιουργούν ένα σύστημα πάνω στο οποίο κατασκευάζεται η μεταλλική κατασκευή του σκιάστρου. Αποτελείται από μεταλλικές δοκούς διατομής διπλού T, τύπου HEB 140 για τα κάθετα στοιχεία και τον σκελετό του στεγάστρου, ενώ από IPE 120 για τις ενδιάμεσες διαδοκίδες που καλύπτονται από καλαμωτή. Καταλαμβάνει εμβαδόν 183 τ.μ. για να προσφέρει επαρκή σκίαση για τις ανάγκες των υπαίθριων καθισμάτων του εστιατορίου.

Φύτευση Τέλος, όση καταστροφή συνέβη στην κοντινή βλάστηση του βουνού λόγω της κατασκευής, επαναφέρεται με την φύτευση είτε νέων είτε των ίδιων φυτών, ώστε να επανέλθει στην προηγούμενη κατάστασή του. Με μια πιο κοντινή ματιά, η εσοχή των πετρωμάτων αποτελείται από μια πλαγιά που διαθέτει χαμηλή βλάστηση, όπως και ο υπόλοιπος λόφος. Ειδικότερα, τα κύρια φυσικά οικοσυστήματα που συναντώνται είναι οι φρυγανότοποι ή φρύγανα, οι στέπες, μακίες και τα δάση.²¹ Στο οικόπεδο που επιλέχθηκε, όπως παρατηρείται από τις εικόνες της περιοχής, η βλάστηση είναι λιγιστή και περιλαμβάνει ανθεκτικούς θάμνους, όπως η ανθυλλίδα ή αλογοθύμαρο²², το αζογκάθι²³ και φρύγανα^{24,25}.

ΧΛΩΡΙΔΑ ΟΙΚΟΠΕΔΟΥ

Ανθυλλίδα ή Maltese Yellow
Kidney Vetch

Αζογκάθι ή Maltese Rock-Centaury

Φρύγανα ή The Maltese
garigue

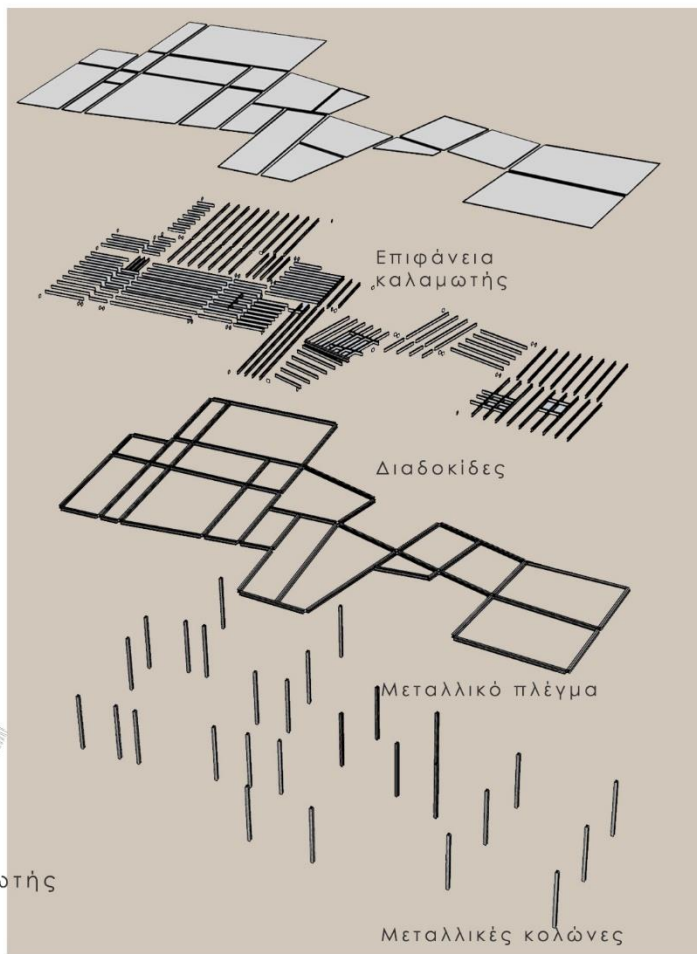
²¹ (Portelli, 2010)

²² *Anthyllis hermanniae* subsp. *Melitensis* ή αλλιώς Maltese Yellow Kidney Vetch

²³ *Cheirolophus crassifolius* ή Maltese Rock-Centaury

²⁴ The Maltese garigue

²⁵ Σύμφωνα με την ιστοσελίδα MaltaWildPlants, η οποία αποτελεί μια ηλεκτρονική βάση δεδομένων για την χλωρίδα της Μάλτας (Misfud, n.d.)

ΑΞΟΝΟΜΕΤΡΙΚΟ ΜΕΤΑΛΛΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ

ΟΨΗ ΤΟΙΧΟΥ

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΟΨΗ ΤΟΙΧΟΥ

ΔΥΤΙΚΗ ΟΨΗ ΤΟΙΧΟΥ

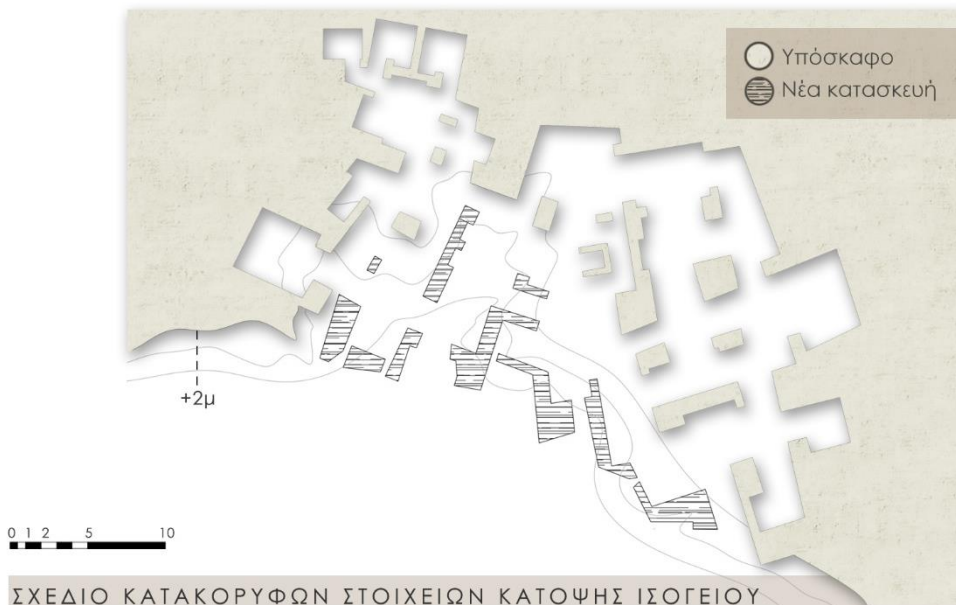
ΚΑΤΟΨΗ ΤΟΙΧΟΥ ΟΡΟΦΟΥ

ΚΑΤΟΨΗ ΤΟΙΧΟΥ ΙΣΟΓΕΙΟΥ

ΣΧΕΔΙΟ ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΚΑΤΟΨΗΣ ΟΡΟΦΟΥ

ΣΧΕΔΙΟ ΚΑΤΑΚΟΡΥΦΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΚΑΤΟΨΗΣ ΙΣΟΓΕΙΟΥ

Υλικότητα

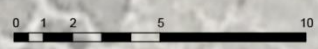
Η διαφοροποίηση των κατακόρυφων στοιχείων σε υπόσκαφο και νέα κατασκευή, γίνεται βάσει της ισούψους καμπύλης στο εκάστοτε επίπεδο. Συγκεκριμένα, στο ισόγειο η γραμμή των 2 μέτρων, όπου κόβεται η κάτοψη, και στον όροφο η γραμμή των 4, διαχωρίζει ποια στοιχεία παραμένουν μετά την αφαίρεση του όγκου και ποια κατασκευάζονται. Το σχεδιάγραμμα αυτό είναι χρήσιμο για την επιλογή των υλικών.

Γενικά, η υλικότητα της υποδομής χαρακτηρίζεται από παραλλαγές στην σύσταση, μορφή, απόχρωση ή υφή του τοπικού ασβεστόλιθου. Εσωτερικά, για τους χώρους κίνησης, τους διαδρόμους, επιλέγεται η επιστρώση τσιμέντου με τη χρήση

υλικών που εξορύχθηκαν κατά την κατασκευή, ενώ στους χώρους λειτουργιών παραμένει το πέτρωμα φυσικού ασβεστόλιθου που υπήρχε εκεί, με μια μικρή μορφή επεξεργασίας. Στο κεντρικό αίθριο τοποθετούνται χειροποίητα πλακάκια γήινων αποχρώσεων που παρασκευάζονται στην Μάλτα, αναδεικνύοντας την παράδοση του τόπου, ενώ στα υπόλοιπα πλάκες κυψελοειδούς επιφάνειας, ως συμβολισμός για τις αλυκές.

- Φυσικός ασβεστόλιθος
- Τσιμέντο ασβεστόλιθου
- Πλάκα ασβεστόλιθου με κυψελοειδή υφή
- Χειροποίητο πλακάκι

Ο σχεδιασμός του μουσείου

Σε σχέση με τον χαρακτήρα της υποδομής ως κέντρο πολιτισμού για τους επισκέπτες, ως μουσειακός χώρος πληροφόρησης και παρουσίασης ενός θέματος αποκλειστικά, χρειάζεται να τονιστεί πως ο ίδιος ο τόπος είναι η πηγή από την οποία παρέχεται το υλικό των εκθέσεων. Οι αλυκές που βρίσκονται ακριβώς μπροστά αποτελούν, κατά κάποιον τρόπο, τον «αρχαιολογικό» χώρο που πρέπει να προστατευτεί, το «κειμήλιο» ιδιαίτερης αξίας που χρειάζεται να διατηρηθεί, ένα μνημείο πολιτισμικής κληρονομιάς που χρειάζεται να γίνει γνωστό στο ευρύτερο κοινό. Και το μουσείο είναι το μέσο που θα συμβάλει στην διαιώνιση των λαξευτών χώρων παραγωγής αλατιού, αλλά και της ιστορίας τους.

Όπως αναφέρεται στο βιβλίο της κα. Τζώρτζη «Ο χώρος στο μουσείο: η αρχιτεκτονική συναντά τη μουσειολογία», το οποίο αποτέλεσε βοηθητικό εγχειρίδιο για τον σχεδιασμό του μουσείου της παρούσας εργασίας, «δεδομένου ότι το κτήριο βρίσκεται στον χώρο τον οποίο καλείται να παρουσιάσει»²⁶ η αφήγηση της ιστορίας του SAΛΤΕUM ξεκινά πριν την υποδομή. Ξεκινά από το τοπίο των αλυκών που προετοιμάζει τον επισκέπτη πριν την είσοδό του στο κτήριο. Βάσει αυτής της λογικής ερευνήθηκε η οργάνωση της μουσειολογικής μελέτης.

Θέμα
μουσείου

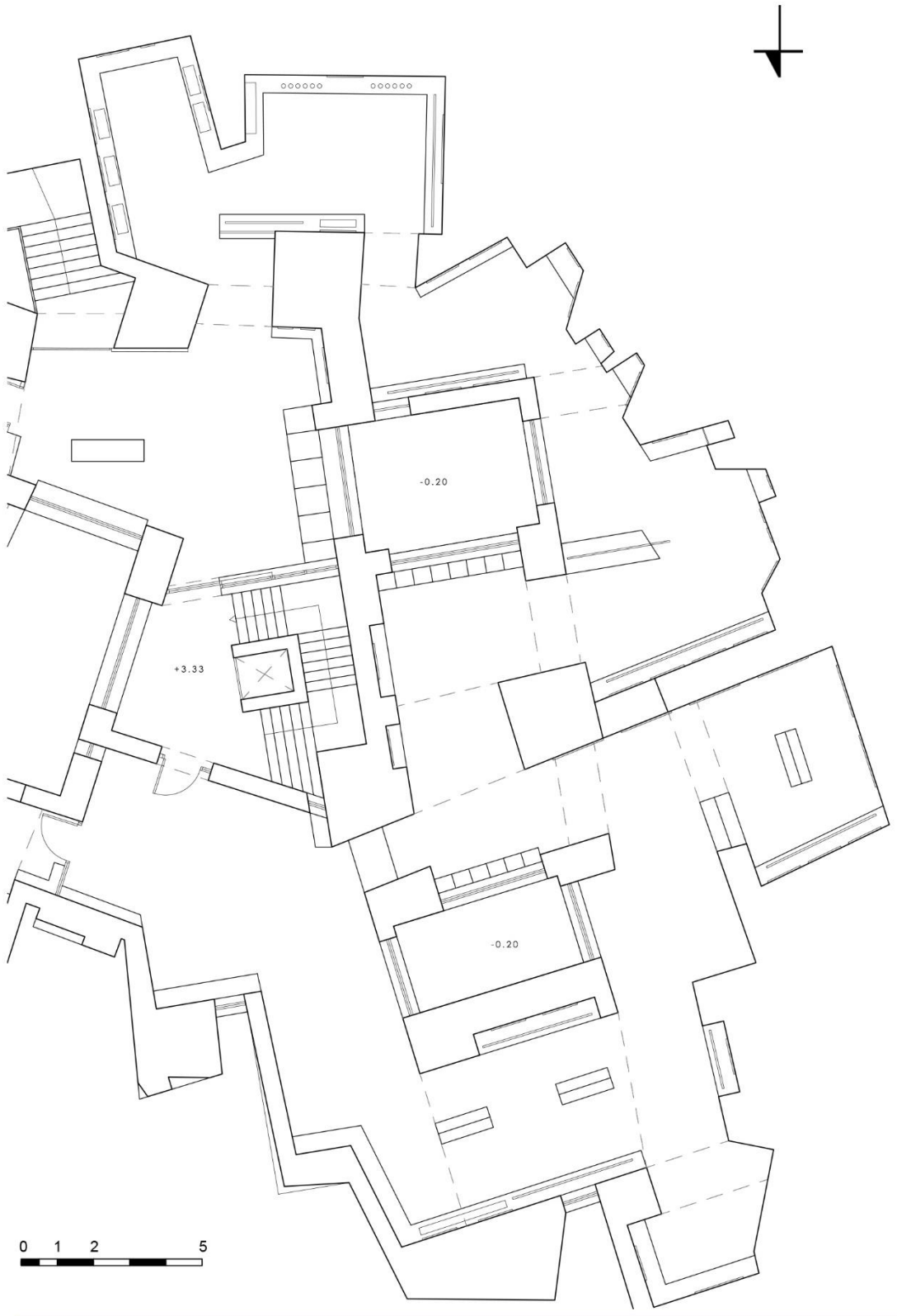
Προκειμένου να επιτευχθεί η νοηματική ένωσή του με τις «υπαίθριες εκθέσεις» και να αναδειχθούν, σειρά έχει η εύρεση του θέματος του μουσείου και του περιεχομένου των εκθέσεων. Για άλλη μια φορά το ερευνητικό «Αλάτινα τοπία» θα παίξει καίριο ρόλο, καθώς ο τρόπος ανάλυσής του θα διαμορφώσει ένα κομμάτι της θεματικής του μουσείου. Ειδικότερα, όπως στην έρευνα παρουσιάζονταν πρώτα το αλάτι ως στοιχείο και στην συνέχεια οι τεχνικές παραγωγής του, έτσι επιλέγεται και η οργάνωση της δομής των εκθεσιακών χώρων. Η διαφορά έγκειται στην περαιτέρω εμβάθυνση για τις τοπικές αλυκές χειροποίητου χαρακτήρα της Μάλτας και του Γκόζο και τον τρόπο λειτουργίας τους.

²⁶ (Τζώρτζη, 2013)

Συγκεκριμένα για το SALTEUM βασική επιδίωξη ήταν ο σχεδιασμός μιας εμπειρίας γύρω από τον κόσμο των αλυκών στο Γκόζο. Με τους συνήθεις παρωχημένους τρόπους σχεδιασμού των μουσείων δεν θα ήταν δυνατό να επιτευχθεί κάτι τέτοιο, καθώς η ενημέρωση του επισκέπτη είναι επιφανειακή και δεν αφομοιώνει όσα ερεθίσματα δέχεται. Σε αντίθεση με μια πιο σύγχρονη, βιωματική προσέγγιση του μουσειακού χώρου, όπου με καινοτόμα στοιχεία, προσεγμένη κυκλοφορία στον χώρο και στρατηγική τοποθέτηση των εκθεμάτων, δημιουργούνται στον επισκέπτη εντυπώσεις και υπάρχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να συγκρατήσει κάποια από τα ερεθίσματα που βλέπει. Χρειάζεται να απέχει από τις κλασικές μορφές, ώστε με τον τρόπο διάρθρωσης των χώρων του, ο επισκέπτης να δέχεται συνεχώς νέες πληροφορίες, χωρίς απαραίτητα να βρίσκεται στις εκθεσιακές αίθουσες του μουσείου.

Συνεπώς, η μουσειακή εμπειρία χωρίζεται σε 2 νοηματικές ενότητες, στους εκθεσιακούς χώρους και τους χώρους επίσκεψης. Οι εκθεσιακοί χώροι του SALTEUM οργανώνονται σε 2 υποενότητες, στην κύρια και μόνιμη έκθεση με θέμα το αλάτι και τις αλυκές και στην δευτερεύουσα και εφήμερου χαρακτήρα που θα φιλοξενεί έργα και εκθέματα σχετικά με το αλάτι και την τέχνη. Όσο για την 2^η ενότητα της επίσκεψης, περιλαμβάνει ξενάγηση, εντός του κτιρίου, στους χώρους που βοηθούν στην παραγωγή αλατιού και βρίσκονται στο ισόγειο. Αποτελούν μέρος της διαδρομής του μουσείου και εντάσσονται στο πρόγραμμα της επίσκεψης, όπως και οι υπαίθριες αλυκές ακριβώς έξω από την υποδομή. Να σημειωθεί πως, εκτός της μόνιμης έκθεσης, οι υπόλοιποι χώροι βασίζονται στην επιθυμία του επισκέπτη για το αν θα τους παρακολουθήσει ή όχι.

ΚΑΤΟΨΗ ΚΥΡΙΑΣ ΕΚΘΕΣΗΣ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

Κύρια
έκθεση

Όπως απεικονίζεται και στο διπλανό Διάγραμμα μουσειολογικής μελέτης, ο χώρος υποδοχής (0) λειτουργεί ως ένας προθάλαμος, όπου αναφέρονται πληροφορίες για το κτίριο ως υπόσκαφο και την κατασκευή του, όπως η κάτοψη του, οι έξοδοι εκτάκτου ανάγκης, ποια είναι η χωρητικότητα των χώρων, το ελάχιστο πλάτος των διαδρόμων κλπ. Επίσης, γίνεται η προετοιμασία του κοινού για την θεματική του μουσείου, αυτά που θα δει στην συνέχεια, τις εκθέσεις, τις ενότητες, την διαδρομή της επίσκεψης.

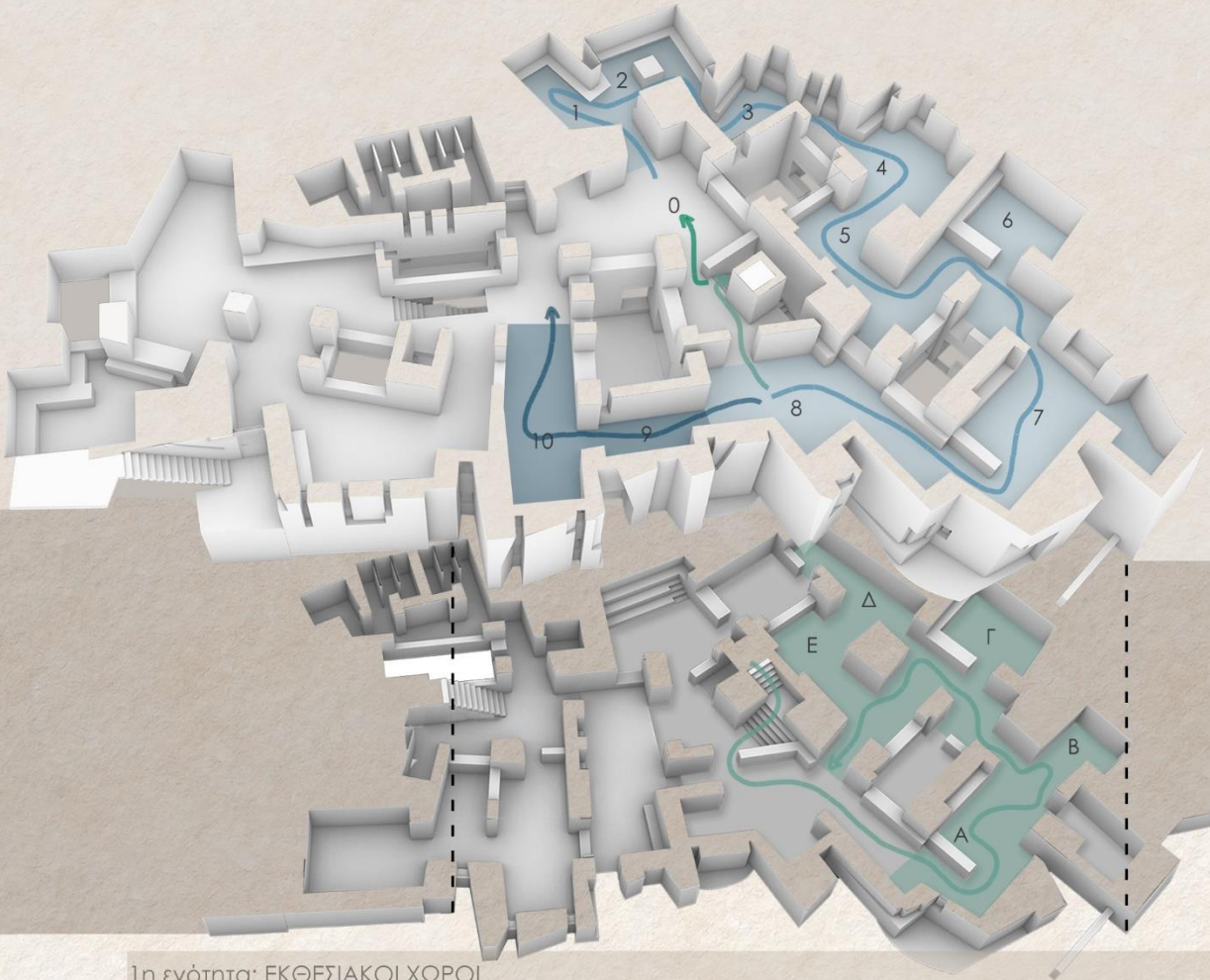
Από ένα μικρό άνοιγμα ξεκινά η κύρια έκθεση του μουσείου με τίτλο «Αλάτι και αλυκές». Στην πρώτη αυτή ενότητα, περιγράφεται το υλικό για το οποίο δημιουργείται ολόκληρη η υποδομή, το αλάτι. Η θεματική προσέγγιση της έκθεσης το αντιμετωπίζει ως ένα συστατικό για το οποίο δεν υπάρχει αρκετή γνώση. Για τον λόγο αυτό, στις τέσσερις πρώτες αίθουσες παρέχονται γενικά στοιχεία που αφορούν αυτή την ουσία σε παγκόσμιο επίπεδο, ενώ οι υπόλοιποι εκθεσιακοί χώροι αυτής της ενότητας επικεντρώνονται στα αλατίνα τοπία στην Μεσόγειο, την Μάλτα και τέλος στις μοναδικές διαμορφώσεις ακριβώς μπροστά από το SALTEUM.

Στην πρώτη αίθουσα, «Το αλάτι και η σημασία του» (1), αναφέρονται βασικές πληροφορίες, όπως από που δημιουργείται, ποιες είναι οι πηγές προέλευσής του, πώς εμφανίστηκε, αν υπάρχουν αποθέματα σε αλάτι, πώς γίνεται η απόκτησή του. Περιγράφεται συνοπτικά η ιστορία του αλατιού στον κόσμο, ενώ αναπτύσσεται η εμπορική, οικονομική, πολιτισμική, βιολογική, στρατιωτική και κοινωνική σημασία που έχει για τον άνθρωπο. Στην δεύτερη αίθουσα, «Το αλάτι παγκοσμίως» (2), παρουσιάζονται τα είδη που υπάρχουν, οι κοκκομετρίες και οι αποχρώσεις τους. Στην επόμενη, «Η παραγωγή άλατος» (3) παρατίθενται οι τύποι παραγωγής του και τα κριτήρια που τους διαφοροποιούν, ενώ στον χώρο «Οι αλυκές παγκοσμίως» (4) περιγράφεται συγκεκριμένα η διαδικασία παραγωγής του θαλασσινού αλατιού και πώς γίνεται η εκμετάλλευσή του ανά τον κόσμο.

Συνεχίζοντας με την θεωρητική προσέγγιση της θεματολογίας της έκθεσης, στην αίθουσα «Οι αλυκές στην Μεσόγειο» (5) αναφέρονται ιστορικά στοιχεία για το αλάτι και τις αλυκές στην Μεσόγειο, την σημασία που είχε για τους ανθρώπους της περιοχής, όπως και τα είδη άλατος και παραγωγής που υπάρχουν. Ειδικότερα, την σχέση της Μάλτας και του Γκόζο με το αλμυρό προϊόν, πραγματεύεται ο χώρος «Οι αλυκές στην Μάλτα» (6), όπου δίνεται περισσότερη βαρύτητα στα ιστορικά γεγονότα της χώρας που επηρέαζαν διαρκώς την παραγωγή του αλατιού.

Οι δύο τελευταίες θεματικές της κύριας έκθεσης, που σχετίζονται με τις «Λαξευτές αλυκές στην Μάλτα» (7) και την «Λειτουργία αλυκών χειροποίητου χαρακτήρα» (8), αφορούν τις παρακείμενες διαμορφώσεις. Στην (7) παρουσιάζεται η κατάσταση των αλατινών τοπίων, υπάρχει η καταμέτρηση, καταγραφή και αποτύπωσή τους, καθώς και η κατάταξή τους σε λειτουργικές ή μη. Προκειμένου να επιτευχθεί σύνδεση με την επόμενη ενότητα της ξενάγησης που αφορά την παραγωγή, η τελική αίθουσα (8) επισημαίνει τον τρόπο λειτουργίας μιας αλυκής παραδοσιακού τύπου, τα στάδια που χρειάζονται μέχρι την δημιουργία του προϊόντος, τα εργαλεία που χρησιμοποιούσαν τότε και τώρα οι αλυκάριοι, όπως και που τα αποθήκευαν.

ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

1η ενότητα: ΕΚΘΕΣΙΑΚΟΙ ΧΩΡΟΙ

ΚΥΡΙΑ/ ΜΟΝΙΜΗ ΕΚΘΕΣΗ/ Θέμα: Αλάτι και αλυκές

- 0 Χώρος υποδοχής
- 1 Το αλάτι και η σημασία του
- 2 Το αλάτι παγκοσμίως
- 3 Η παραγωγή άλατος
- 4 Οι αλυκές παγκοσμίως
- 5 Οι αλυκές στην Μεσόγειο
- 6 Οι αλυκές στην Μάλτα
- 7 Λαξευτές αλυκές στην Μάλτα
- 8 Λειτουργία αλυκών χειροποίητου χαρακτήρα

ΔΕΥΤΕΡΕΟΥΣΑ/ ΕΦΗΜΕΡΗ ΕΚΘΕΣΗ/ Θέμα: Αλάτι και τέχνη

- 9 Οι χρήσεις αλατιού
- 10 Αλάτι και τέχνη

2η ενότητα: ΧΩΡΟΙ ΕΠΙΣΚΕΨΗΣ

Εντός κτιρίου: Χώροι παραγωγής

- Χώρος εργαλείων Α
- Ζύγισμα Β
- Κελάρι Γ
- Έλεγχος προϊόντος, καθαρισμός Δ
- Συσκευασία Ε

Εκτός κτιρίου: Αλυκές

Στην φάση αυτή ο επισκέπτης καλείται να αποφασίσει αν επιθυμεί να σταματήσει την επίσκεψή του στο μουσείο εντελώς, αν θέλει να κατευθυνθεί στην επόμενη ενότητα στο ισόγειο για τους χώρους παραγωγής ή αν θα συνεχίσει στην δευτερεύουσα έκθεση. Σε αυτήν η θεματική λογική αφορά τις «Χρήσεις αλατιού» (9) στην καθημερινότητα και στην ζωή των ανθρώπων, ακόμη και των ζώων, καθώς και το «Αλάτι και τέχνη» (10), θα φαίνεται πως επηρέασε τα γράμματα και τι καλλιτεχνικά έργα δημιουργήθηκαν με έμπνευση την άσπρη κρυσταλλική ουσία. Χαρακτηριστικό αυτού του τμήματος είναι πως τα εκθέματα μπορούν να έχουν εφήμερο χαρακτήρα, ανάλογα την επιθυμία του καλλιτέχνη ή του τομέας διαχείρισης του μουσείου.

Οι χώροι παραγωγής του ισογείου προστίθενται στην διαδρομή ξενάγησης προκειμένου ο επισκέπτης να έχει μια ολοκληρωμένη αντίληψη, θεωρητική και πρακτική της διαδικασίας που χρειάζεται η ενασχόληση με αυτό το προϊόν. Το πολυτιμότερο μέρος της εμπειρίας αφήνεται για το τέλος, όταν ο επισκέπτης ολοκληρώσει με τις προηγούμενες ενότητες. Θα μπορεί πλέον, όσα έχει δει, ακούσει, μάθει, ρωτήσει και βιώσει να τα συγκρίνει με τον κατεξοχήν χώρο δημιουργίας. Θα μπορεί, έτσι, να κατανοήσει καλύτερα τις πληροφορίες που έχει κρατήσει από πριν και θα απολαύσει καλύτερα το αλάτινο τοπίο της ακτογραμμής.

Μουσειογραφική μελέτη

Ο εσωτερικός σχεδιασμός των εκθέσεων του μουσείου αποτελεί μια πρόκληση, καθώς σε ένα σχετικά «παραδοσιακό» περιβάλλον επιδιώκεται μια διαφορετική χωρική προσέγγιση. Αρχικά, το γεγονός πως το μουσείο βρίσκεται κάτω από την επιφάνεια της γης το καθιστά ιδιαίτερο. Όπως και στο υπόλοιπο κτίριο, οι υπόσκαφοι χώροι δημιουργούν έναν χαρακτήρα εσωστρέφειας και απομόνωσης από τον υπόλοιπο κόσμο και στο μουσείο επιδιώκεται η συνέχιση και διατήρηση αυτού. Προσθέτοντας τα κατασκευαστικά στοιχεία, οι χώροι μικραίνουν και δημιουργούν μικρά «δωμάτια» παραπέμποντας σε κατακόμβες, σπήλαια και στην υπόγεια αρχιτεκτονική της χώρας. Ωστόσο, τα διαμοιρασμένα αίθρια στην κάτοψη, το ψηλό ύψος των ορόφων, όπως και ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός συμβάλλουν σε μια ασφαλή και ευχάριστη επίσκεψη.

Σε μια γενικότερη ελευθερία επιλογής κινήσεων στοχεύει ο σχεδιασμός του κτιρίου από την είσοδο στο κτίριο. Φτάνοντας στον χώρο της κεντρικής υποδοχής στον όροφο, βρισκόμενος ανάμεσα από δύο αίθρια, ο επισκέπτης μπορεί να απολαύσει την εμπειρία του μουσείου αλατιού στον δικό του χρόνο και με τον δικό του ρυθμό. Τοποθετούνται αναλυτικοί πίνακες και οθόνες ψηφιακής προβολής μέσω των οποίων θα μπορεί να ενημερωθεί για το SAUTEUM. Μέσα από τα υαλοστάσια των αιθρίων έχει οπτική επαφή με κάποια από τα εκθέματα στις αίθουσες του μουσείου και μπορεί ήδη να προετοιμαστεί για το τι θα συναντήσει στην συνέχεια.

Κύρια
έκθεση

Ωστόσο, για τις ανάγκες του σχεδιασμού των χώρων της μόνιμης έκθεσης του μουσείου, η διαδρομή που θα ακολουθήσει είναι συγκεκριμένη. Μόνο στο τμήμα αυτό προκαθορίζεται η κίνηση των επισκεπτών. Χρειάζεται να προστεθεί πως, λόγω της σύνθεσης της έκθεσης ως μια αλληλουχία από δωμάτια που συνδέονται από έναν κοινό διάδρομο, η μουσειολογική μελέτη αναπτύσσεται δίνοντας διαφορετικό θέμα σε κάθε αίθουσα. Επίσης, σε γενικές γραμμές το φόντο πίσω από τα εκθέματα είναι σταθερό και δεν είναι άλλο από το φυσικό πέτρωμα σε λεία υφή, αλλά και σε λιγοστά σημεία αφήνεται ως έχει, με την αναγκαία και λιγοστή επεξεργασία μόνωσης και επικάλυψης.

Ο εξοπλισμός των εκθεσιακών χώρων απαρτίζεται στις δύο πρώτες αίθουσες από ξύλινο ράφι και χαμηλές προεξοχές του τοίχου, ύψους ενός μέτρου, σε ορισμένα σημεία περιμετρικά των υπόλοιπων χώρων. Πάνω τους τοποθετούνται είτε προθήκες με ευαίσθητα αντικείμενα στο εσωτερικό τους, είτε εκθέματα. Το εποπτικό υλικό, όπως και το κείμενο πληροφοριών που σχετίζεται με τα εκθέματα, στις περισσότερες των περιπτώσεων, βρίσκεται είτε σε κάδρα είτε σε κάθετες διάφανες επιφάνειες.

Φωτισμός

Για το φυσικό φως που προέρχεται από τα αίθρια προτείνονται ρυθμιζόμενα ρολά συσκότισης. Ο τεχνητός φωτισμός των εκθέσεων χωρίζεται σε δύο διαφορετικού τύπου συστήματα αναλόγως την αίσθηση και λειτουργία που επιπελούν. Αρχικά, υπάρχει ο κεντρικός, γενικός φωτισμός των αιθουσών με δυνατότητα ρύθμισής του, ώστε τα επίπεδα φωτεινότητας να παραμένουν χαμηλά, και ο ειδικός για ανάδειξη του υλικού προς έκθεση. Χρησιμοποιούνται ράγες κατευθυνόμενου φωτισμού για τα εκθέματα και οριζόντιες λεπτές λάμπες για το εποπτικό υλικό. Στην κατηγορία αυτή ανήκει και η ταινία που τοποθετείται στο πάτωμα για καλύτερη αντίληψη των χώρων. Στην απεικόνιση της πρότασης σχεδιασμού του χώρου είναι εμφανή τα στοιχεία αυτά. Επιδιώκεται μια δραματική αίσθηση των χώρων, συναφή με τον φωτισμό των υπόγειων ναών, χωρίς έντονες αντιθέσεις.

Οι δύο πρώτες αίθουσες της κύριας έκθεσης συνδέονται μεταξύ τους και μαζί αποτελούν το εισαγωγικό κομμάτι του μουσείου, όπου επιδιώκεται μέσα από εποπτικό υλικό να γίνει μια νέα γνωριμία με το προϊόν. Σημαντική για αυτό τον σκοπό είναι τοποθέτηση οθονών προβολής βίντεο, όπου μαζί με χάρτες και εκθέματα που βρίσκονται στον χώρο, θα εξηγείται η σημασία και η ιστορία του αλατιού στον κόσμο. Στον δεύτερο χώρο συναντώνται προθήκες με αλάτι από τις σημαντικότερες χώρες παραγωγής, σε διάφορα είδη, αποχρώσεις και κοκκομετρίες. Επιπλέον, το γεγονός πως οι αλυκές λειτουργούν εποχιακά επηρεάζει την επισκεψιμότητα του κτιρίου. Για παράδειγμα, το καλοκαίρι ταυτίζεται η τουριστική περίοδος με την ακμή της παραγωγικής διαδικασίας, οπότε θα υπάρχει περισσότερη προσέλευση του κοινού σε αντίθεση με τον χειμώνα. Για την χρήση του κτιρίου καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, στην αίθουσα (2) θα είναι δυνατή η παρακολούθηση βίντεο που θα εξηγήσει λεπτομερώς την διαδικασία χειροποίητης παραγωγής αλατιού.

Οι επόμενες τρεις αίθουσες βρίσκονται περιμετρικά ενός αιθρίου καθιστώντας απαραίτητη την προσαρμογή του υλικού προς έκθεση για να μην υπάρχει θέμα με τον φωτισμό. Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των αιθουσών (3) και (4) αφορά τον λαξευμένο τοίχο με εσοχές, στις οποίες τοποθετούνται φωτογραφίες, οθόνες, χάρτες αλυκών και πληροφορίες με τον τρόπο λειτουργίας τους. Σημαντικό είναι το βίντεο που προβάλλεται και ακούγεται από τις οθόνες να αναπαράγεται συνεχώς σε επανάληψη, ώστε να συγκρατεί ο επισκέπτης τα στοιχεία πιο εύκολα.

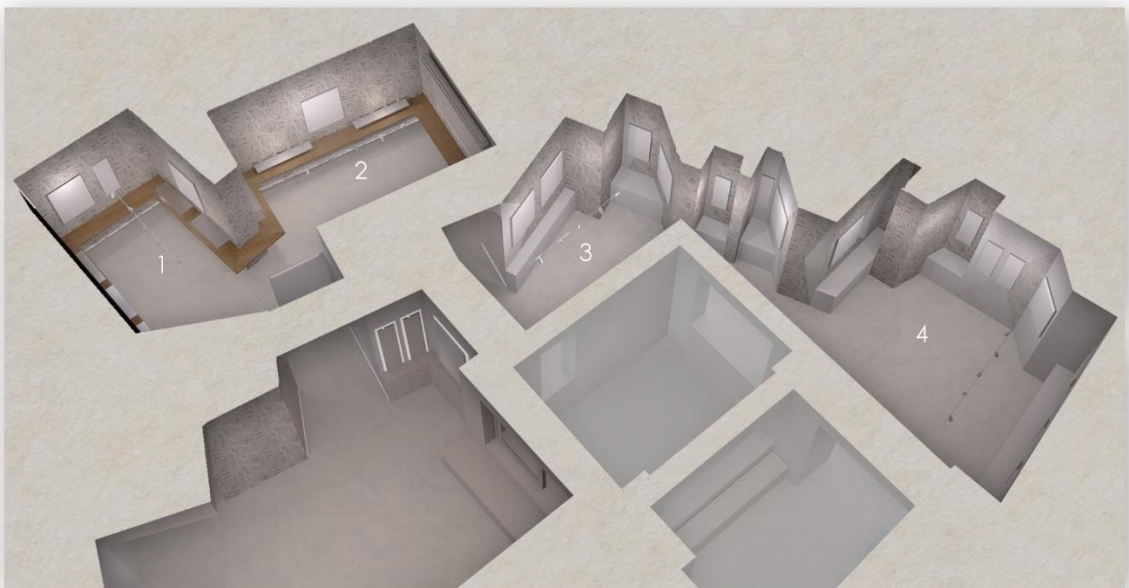
Οι τελευταίες τρεις αίθουσες, αποτελούν τις μεγαλύτερες σε μέγεθος χώρο και πληροφοριών, εξαιτίας της θεματολογίας τους. Παρουσιάζουν την τοπική ιστορία για το αλάτι και την σημασία του για το νησί με χάρτες για τις πρώτες αναφορές για την ύπαρξη αλυκών, με χάρτες που απεικονίζουν τις τοποθεσίες τους και τις τυπολογίες τους, λόγω της μεγάλης έκτασης που καταλαμβάνουν, αλλά και σχέδια αποτυπώσεών τους. Επιπλέον, υπάρχουν αφηγήσεις και συνεντεύξεις ντόπιων αλυκάρων για τις εμπειρίες τους.

Δευτερεύουσα έκθεση

Όσο για τις δύο αίθουσες στην εφήμερη έκθεση, η ιδέα είναι να φιλοξενεί κάθε φορά σε διαφορετικό τομέα, προϊόντα που χρησιμοποιείται το αλάτι ή τους τρόπους που μπορεί να γίνει χρήση του, όπως παραδείγματος χάριν για οικοδομικές κατασκευές. Αντίστοιχα, στην αίθουσα (10) να παρουσιάζονται πίνακες, αντικείμενα, έργα τέχνης, λογοτεχνικά κείμενα, ποιήματα, ρητά και αποφθέγματα σχετικά με το αλάτι.

ΑΠΟΨΗ ΑΙΘΟΥΣΩΝ 1-2

ΑΠΟΨΗ ΑΙΘΟΥΣΩΝ 1-4 ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΣ ΕΚΘΕΣΗΣ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

Συμπεράσματα

Σε ένα περιβάλλον κατάμεστο όχι μόνο από φυσικές διαβρώσεις παράκτιων ασβεστολιθικών πετρωμάτων, αλλά και από εκατοντάδες λαξευμένες τετράγωνα κοιλότητες, το θαλασσινό νερό φιλοξενήθηκε για να στεγνώσει και να μετατραπεί σε λευκούς κόκκους χλωριούχου νατρίου. Σε ένα τέτοιο, αλάτινο, περιβάλλον επιδιώκεται η εγκατάσταση του πρώτου μουσείου αλατιού στην Μάλτα. Ανάμεσα από τα βράχια που βρίσκονται εκτεθειμένα στους Μεσογειακούς ανέμους και έχουν σμιλευτεί, στην φυσική εσοχή του λόφου, κατασκευάζεται το SAALTEUM. Ένα κτίριο με μοναδική όψη μεγαλιθικών διαστάσεων εξωτερικά και αρκετούς μικρούς αλληλένδετους και υπόσκαφους, κατά το πλείστον, χώρους, στο εσωτερικό.

Με την ολοκλήρωση της έρευνας και μελέτης της εργασίας, θα ήταν συνετό να γίνει μια αποτίμηση της συνολικής ενέργειας, του μορφολογικού και αρχιτεκτονικού αποτελέσματος και της σύνδεσης του με την τοποθεσία. Με κριτική ματιά είναι γεγονός πως πρόκειται για ένα μεγάλο εγχείρημα σε μια περιοχή που δεν έχει δεχθεί σημαντικές επεμβάσεις. Τόσο η κλίμακα του τοίχου, όσο και η έκταση που καταλαμβάνει, χρειάζονται αξιολόγηση.

Πιο συγκεκριμένα, όπως έχει ήδη αναφερθεί, λόγω της έρευνας του ιστορικού παρελθόντος της χώρας οι προϊστορικοί μεγαλιθικοί ναοί, όπως και τα πελώρια κατακόρυφα βράχια στο Γκόζο, αποτέλεσαν σημαντική πηγή έμπνευσης και οδήγησαν τον σχεδιασμό της όψης. Οι χειρονομίες των κάθετων και λοξών ακμών μπορεί να είναι έντονες, όμως έχουν δημιουργηθεί μετά από αρκετές αλλαγές και παρατήρηση της προέλευσής τους. Αντίστοιχα, η έκταση του κτιρίου σχετίζεται με τις ανάγκες των ντόπιων και της περιοχής που συνολικά διαμόρφωσαν το κτιριολογικό πρόγραμμα της υποδομής. Ο σχεδιασμός της ως υπόσκαφο, αλλά και η διάρθρωση των χώρων σε μικρά «δωμάτια», επιτρέπουν την κατασκευή των χώρων στις ελάχιστες δυνατές διαστάσεις, όπως και έγινε σε αρκετά σημεία, μειώνοντας όσο γίνεται το αποτύπωμα στο περιβάλλον.

Στο εσωτερικό του η συνύπαρξη των αιθρίων με τους υπόλοιπους χώρους ενισχύει την λειτουργικότητά τους, ενώ η υπόγεια κατασκευή του μουσείου, προσδίδει μια διαφορετική βιωματική εμπειρία για τον επισκέπτη για το αλάτι και τις λαξευτές αλυκές της περιοχής. Χρειάζεται να αναφερθεί πως καταλυτικό ρόλο, τόσο για την μουσειολογικό, όσο και τον μουσειογραφικό σχεδιασμό των χώρων του μουσείου, είχε η επίσκεψη στο προσφάτως διαμορφωμένο Μουσείο Άλατος στο Μεσολόγγι που είναι το μοναδικό αυτής της θεματικής στην Ελλάδα.

Καταληκτικά, μέσω της παρούσας σχεδιαστικής πρότασης δημιουργήθηκε ένας χώρος πολιτισμού στο νησί του Γκόζο που θα αναδείξει τις μοναδικές λαξευσεις της ακτογραμμής Χwejni, θα ενισχύσει την τοπική οικονομία και τους παραγωγούς χειροποίητου αλατιού και θα εισάγει τις αλυκές της Μάλτας και ειδικότερα την μη τυπική μορφή συγκομιδής ξανά στο χάρτη. Με τις αλυκές ως το κυριότερο έκθεμα, το SAALTEUM καλείται να τις προβάλλει και να φροντίσει στην διατήρησή τους.

Τα αλάτινα τοπία συνεχώς φθίνουν λόγω του αλατιού,
τουλάχιστον ας διαβρώνονται παράγοντάς το.

Αναφορές

- Bianco, L. (2017). *Sustainable architectural design of the Central Mediterranean*. London : International Conference for Sustainable Design of the Built Environment.
- Heritage Malta*. (χ.χ.). Ανάκτηση από <https://heritagemalta.org/ggantija-temples/>
- Mercieca, S. (2003). The Production of Salt in Malta during Early Modern Times. *La Navigation du Savoir*.
- Misfud, S. (χ.χ.). *MaltaWildPlants.com*. Ανάκτηση από Online flora of Malta: <http://www.maltawildplants.com/maltawildplants.html>
- Portelli, P. (2010, September). *Maltese Nature*. Ανάκτηση από <http://naturalmalta.blogspot.com/2010/09/garigue.html>
- Rothert, E., Eggert, T., Cassar, J., Ruedrich, J., Fitzner, B., & Siegesmund, S. (2007). Stone properties and weathering induced by salt crystallization of Maltese Globigerina Limestone. Στο *Building Stone Decay: From Diagnosis to Conservation*. Λονδίνο: Geological Society.
- UNESCO. (χ.χ.). Ανάκτηση από <https://whc.unesco.org/en/list/130/>
- Unesco . (χ.χ.). Ανάκτηση από <https://whc.unesco.org/en/list/131/>
- VisitMalta*. (χ.χ.). Ανάκτηση από <https://www.visitmalta.com/en/a/prehistory>
- Wikipedia*. (2021). Ανάκτηση από <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%BB%CE%B1%CE%AF>
- Wikipedia*. (χ.χ.). *The Reader View of Wikipedia*. Ανάκτηση από *Geology of Malta*: https://thereaderwiki.com/en/Geology_of_Malta
- Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος. (2020, Ιούνιος). Ανάκτηση από <https://www.eea.europa.eu/el/highlights/i-poiotita-ton-ydaton-kolymbisis>
- Μάντζιου, Ε. (2015). *Αρχιτεκτονικός σχεδιασμός μουσείων*. Ανάκτηση από Αποθετήριο Κάλλιπος: <http://hdl.handle.net/11419/5903>
- Μητσοστέργιου, Ε. (2020). *Αλάτινα τοπία*.
- Τζώρτζη, Κ. (2013). *Ο χώρος στο μουσείο: η αρχιτεκτονική συναντά τη μουσειολογία*. Αθήνα : Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς .

Πηγές εικόνων

Εικόνα στα Περιεχόμενα / Σωρός αλατιού στις αλυκές της Τουρλίδας στο Μεσολόγγι, Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 1 / Żebbuġ, Gozo, Malta, salt pan geometry, a geometrical array 13

Εικόνα 2 / Σύγκριση των ιχνών των 12 αποτυπώσεων στην ίδια κλίμακα 14

Εικόνα 3 / Συλλογή αλατιού στις αλυκές της οικογένειας Cini, Πηγή: Στιγμιότυπο εικόνας από το ντοκιμαντέρ «Tales from the island - The Salt farmers» του Tim Lewis 19

Εικόνα 4 / Σκούπισμα των τηγανιών στις αλυκές της οικογένειας Cini, Πηγή: Στιγμιότυπο εικόνας από το ντοκιμαντέρ «Tales from the island - The Salt farmers» του Tim Lewis 20

Εικόνα 5 / Geologic features near the salt pans, Πηγή: Tripadvisor, Ιανουάριος 2013 31

Εικόνα 6 / Η κα. Cini σκουπίζει το αλάτι, Πηγή: Στιγμιότυπο εικόνας από το ντοκιμαντέρ «Tales from the island - The Salt farmers» του Tim Lewis 33

Πηγές εικόνων Διάγραμμα τοπίου ακτογραμμής Xwejni 29

Salt pans, Daniele Tacconi, Ιουν 2018, Street view, <https://goo.gl/maps/5e6rvn8K3XLXUUI7A>

Leli Tal-Melħ Salt Shop, George Saguna, Νοε 2020, Street view, <https://goo.gl/maps/ojaDJzcNyE1pzAJB6>

Stefan Bugovsky, Σεπτ 2016, Street view, <https://goo.gl/maps/CyTRCBK1oyav8tE98>

The Xwejni Bay, Joseph Zammit, Ιουν 2020, Facebook group, Friends of Marshalforn Bay
https://scontent.fath7-1.fna.fbcdn.net/v/t1.6435-9/135515330_10158908828284500_1965120429149610141_n.jpg?_nc_cat=102&ccb=1-3&_nc_sid=b9115d&_nc_eui2=AeGvYeO55ukgekKJfjPLgbcO6T60Zr_finpPrRnOv9-KUx_IAmZxwEEWIHfUkN2EjuEd7FGNCpp7BKLfFupoVdb&_nc_ohc=_wqMm6HJH4gAX_mrlxg&_nc_ht=scontent.fath7-1.fna&oh=35329dcc2e3cd252be5d93791224dac6&oe=60FB0CFD

Salt Pans, Wolfhard Schulze-Moebius, Ιαν 2020, Street view, <https://goo.gl/maps/9GHm1ghmfk83CARPA>

Xwejni Bay. Gozo. 2020, Jim-Bob's Adventures & Kit., Σεπτ 2020, <https://www.youtube.com/watch?v=CpmNsgYSmKg>

Πηγές εικόνων Διάγραμμα πηγές έμπνευσης.....41

Διάβρωση από αλάτι σε οικοδομική πέτρα στο Γκόζο. Σχηματισμός tafone σε ασβεστόλιθο τύπου globigerina, 2005, Suzanne MacLeod

Γενικευμένη εξέλιξη της διάβρωσης tafone με την πάροδο του χρόνου.
Τροποποιημένο σχεδιάγραμμα από
<https://backyardgeology.com/2021/05/12/totally-terrific-tafoni/>

Σχέδιο των κατακόμβων του Αγ. Παύλου, Πηγή:
<https://www.sloweuropa.com/community/media/plan-of-st-pauls-catacombs.7782/full>

Σχέδιο του Hal Saflieni Hypogeum, Πηγή:
https://m.megalithic.co.uk/a558/a312/gallery/malta/Hypogeum_Plan.jpg

Πηγές εικόνων Υπόγεια αρχιτεκτονική Μάλτας.....43

UNESCO-heritage site, the Hypogeum, Paola, Πηγή:
<https://www.locandalagelsomina.com/blog/tag/UNESCO>

Κατακόμβες Αγ. Παύλου, Πηγή: <https://heritagemalta.org/portfolio-posts/catacombs/>

Πηγές εικόνων Χλωρίδα οικοπέδου.....66

Anthyllis hermanniae subsp. *Melitensis* (*Maltese Yellow Kidney Vetch*)
http://www.maltawildplants.com/FABC/Anthyllis_hermanniae_subsp_melitensis.php

Αζογκάθι , *Cheirolophus crassifolius* (*Maltese Rock-Centaury*)
www.maltawildplants.com/ASTR/Cheirolophus_crassifolius.php

Thymbra capitata (*Mediterranean Thyme*)
http://www.maltawildplants.com/LABT/Thymbra_capitata.php

